

DE STIJGENDE ARMOEDE BIJ WERKARME GEZINNEN: IN HOEVERRE IS DE SOCIALE ZEKERHEID VERANTWOORDELIJK?

DOOR | **KAREN HERMANS*, BEA CANTILLON**, HELEEN DELANGHE**, JEROEN HOREMANS**, IVE MARX** en WOUTER NEELEN****

*FWO aspirant, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen

**Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Universiteit Antwerpen

1. INLEIDING

De Europese sociale indicatoren tonen dat de effectiviteit van de sociale bescherming voor de beroepsactieve bevolking in België afneemt, een trend die zich al sinds de jaren negentig van de vorige eeuw in verschillende Europese welvaartsstaten voltrekt (Cantillon et al., 2014). Het lijkt erop dat de armoedereducerende capaciteit van sociale zekerheidssystemen op structurele limieten botst. Dit heeft vooral grote gevolgen voor gezinnen die sterk afhankelijk zijn van sociale uitkeringen, waarbij de armoede de afgelopen decennia steeds is toegenomen (Cantillon en Van Mechelen, 2013).

Zo geven de sociale indicatoren reeds vele jaren een stijgend armoederisico weer bij werkarme gezinnen of “quasi-jobloze huishoudens”, dat wil zeggen gezinnen waar de som van de werkintensiteit van de volwassen gezinsleden minder dan 20% van de totale potentiële werktijd van het huishouden tijdens het inkomensreferentiejaar bedraagt (Eurostat, 2018; FOD Sociale Zekerheid, 2019). Er zijn verschillende factoren die deze trend kunnen verklaren: enerzijds de adequaatheid en de toegankelijkheid van de sociale bescherming en anderzijds de profielkenmerken van personen in quasi-jobloze gezinnen.

Vergeleken met andere Europese landen heeft België relatief veel quasi-jobloze gezinnen en kent deze groep een sterk stijgend armoederisico. In 2019 bevond, volgens de officiële EU indicator, 12,4% van de 0-59-jarigen in België zich in quasi-jobloze huishoudens. Het EU-28 gemiddelde bedroeg toen 8,5%. Het armoederisico bij deze groep is in België het afgelopen decennium voortdurend toegenomen, van 50,9% in 2005 tot 71,8% in 2018. Ter vergelijking, gemiddeld voor de EU bleef de toename van het armoederisico van quasi-jobloze huishoudens beperkter, van 55,7% in 2008 tot 62,4% in 2018 (Eurostat, 2020).

In dit artikel gaan we eerst dieper in op twee armoede-indicatoren die een toegenomen kwetsbaarheid van quasi-jobloze huishoudens aantonen: het financieel armoederisico en ernstige materiële deprivatie. We bekijken ook de evolutie van het armoedereducerend vermogen van sociale transfers bij de (niet-)quasi-jobloze huishoudens. We volgen hierbij niet de EU-indicator die kijkt naar 0-59-jarigen die leven in huishoudens met zeer lage werkintensiteit, maar focussen op personen op arbeidsactieve leeftijd

(18-64-jarigen). Wanneer we over quasi-jobloze huishoudens spreken, bedoelen we steeds de individuen tussen 18 en 64 jaar die in dergelijke huishoudens leven.

Vervolgens focussen we op drie factoren die een rol kunnen spelen in het toegenomen risico op armoede bij de quasi-jobloze huishoudens. Om te beginnen maken we een analyse van het profiel van de quasi-jobloze huishoudens. Specifiek willen we te weten komen of het profiel van deze groep kwetsbaarder is geworden, waardoor ze sneller in armoede terecht kunnen komen. Bovendien bekijken we of we bepaalde profieltypes kunnen onderscheiden binnen de quasi-jobloze huishoudens aan de hand van een latente klasse-analyse. Dit laat toe om de samenhang tussen profielkenmerken weer te geven en na te gaan of de toegenomen kwetsbaarheid zich concentreert bij bepaalde groepen, wat focus kan bieden voor beleidsinitiatieven.

Daarna gaan we in op de effectiviteit van de sociale bescherming en proberen we de afgenomen armoedereducerende capaciteit van sociale transfers bij quasi-jobloze huishoudens te kaderen. Hier gaan we eerst dieper in op de toegankelijkheid van de uitkeringen om nadien de evolutie van de toereikendheid van sociale uitkeringen na te gaan. Tot slot voeren we een shift-share-analyse uit om een beeld te krijgen van het belang van een profielverandering van quasi-jobloze huishoudens en het belang van andere factoren, waaronder (maar niet exclusief) de toegankelijkheid en toereikendheid van uitkeringen.

We vinden dat een samenspel van factoren een rol heeft gespeeld. Personen in quasi-jobloze huishoudens hebben in 2018 een kwetsbaarder profiel dan in 2008. Het zijn vaker alleenstaanden en huishoudens met kinderen, migranten, individuen zonder persoonlijk (vervangings)inkomen, individuen met gezondheidsproblemen en huurders. Op basis van de shift-share-analyse besluiten we dat het armoederisico van quasi-jobloze huishoudens minder sterk gestegen zou zijn indien hun profielkenmerken niet veranderd zouden zijn. Ten tweede is de toegankelijkheid van de uitkeringen, voornamelijk in de werkloosheid, afgenomen. Dit zien we vertaald in een lagere dekkinggraad oftewel in een toename van het aantal werklozen die geen werkloosheidsuitkering ontvangen en duiden we dat door een aantal verstrengde maatregelen in de toegang tot werkloosheidsuitkeringen. Tot slot speelt ook de toereikendheid van uitkeringen een rol. Vergeleken met de 60%-armoedegrens, kenden de meeste uitkeringen de voorbije tien jaar een stilstand of kleine achteruitgang in adequaatheid. Volgens referentiebudgetten berekend voor de jaren 2008 en 2018, kenden enkel sommige uitkeringen voor alleenstaanden een relatieve achteruitgang. Voor andere gezinstypes was er een lichte vooruitgang, maar zo goed als alle sociale minima bleven ontoereikend. De versterkte degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen sedert 2012 drukte op de adequaatheid van de uitkeringen voor langdurige werklozen.

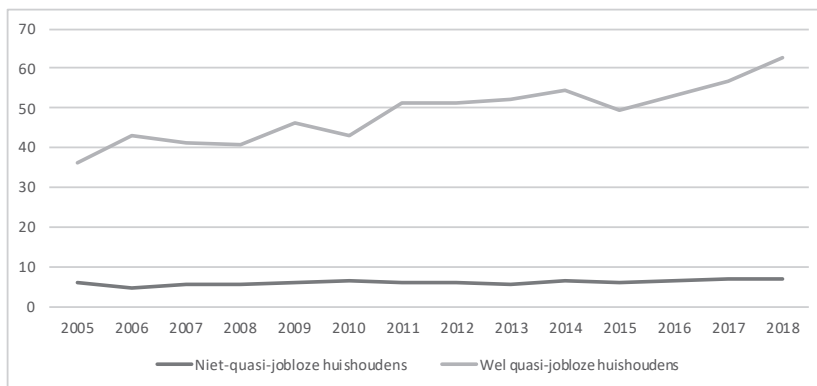
2. ARMOEDERISICO EN ERNSTIGE MATERIELE DEPRIVATIE BIJ QUASI-JOBLOZE HUISHOUDENS

Met quasi-jobloze huishoudens bedoelen we in deze studie personen tussen 18 en 64 jaar die in een huishouden leven waar de som van de werkintensiteit van alle gezinsleden tijdens het inkomensreferentiejaar 20% of minder bedraagt van de totale

potentiële werktijd van de gezinsleden.¹ Deze beschrijving wijkt af van de Europese sub-indicator ‘armoede of sociale uitsluiting’, die kijkt naar personen tussen 0 en 59 jaar die in huishoudens met zeer lage werkintensiteit leven, terwijl onze focus ligt op de bevolking op actieve leeftijd (18-64). Tussen 2005 en 2018 steeg hun armoederisico sterk. Ook het aandeel quasi-jobloze huishoudens die in ernstige materiële deprivatie leven, nam toe.

Figuur 1 laat de evolutie van het armoederisico zien bij quasi-jobloze huishoudens. Huishoudens hebben een risico op armoede als hun inkomen onder de armoederisicodrempel valt, die wordt gedefinieerd als 60% van het mediaan nationaal equivalent² netto beschikbaar gezinsinkomen. In 2005 bedroeg het armoederisico 36,5%, in 2018 is dit opgelopen tot 62,9%; een stijging met 26 procentpunten. In vergelijking met het armoederisico voor niet-quasi-jobloze huishoudens is de kloof sterk toegenomen. Bij deze groep is het armoederisico slechts met één procentpunt gestegen van 6,0% in 2005 tot 7,0% in 2018.

FIGUUR 1: EVOLUTIE ARMOEDERISICO VAN PERSONEN IN (NIET-)QUASIJOBLOZE HUISHOUDENS (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

Een andere armoede-indicator die de toegenomen kwetsbaarheid van quasi-jobloze huishoudens aantoont, is ernstige materiële deprivatie. Deze indicator heeft betrekking op het al dan niet kunnen betalen of aanschaffen van negen items³ die door de meeste

(1) Studenten met een leeftijd tussen 18 en 24 jaar laten we buiten beschouwing.

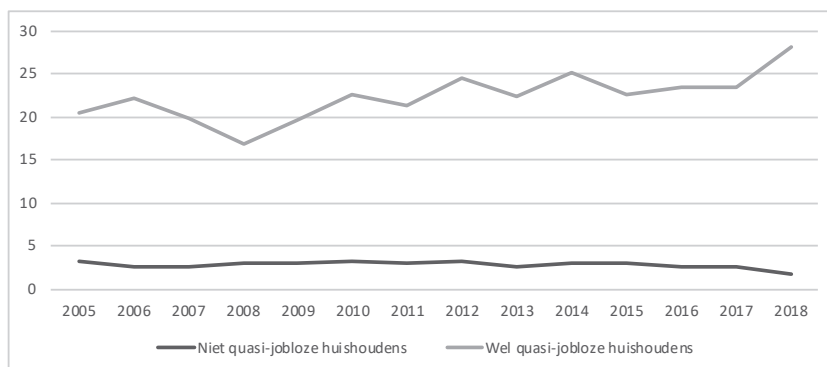
(2) Equivalentie wijst op het feit dat de hoogte van de armoedegrens aangepast wordt naar gezinssamenstelling. De gemodificeerde OECD-equivalentieschaal wordt toegepast en kent een waarde van 1 toe aan het hoofd van het huishouden, 0,5 aan elk bijkomend lid ouder dan of even oud als 14 en 0,3 aan elk kind jonger dan 14 dat deel uitmaakt van het huishouden.

(3) 1) Rekeningen op tijd betalen (huur, water, elektriciteit, etc.); 2) een week vakantie per jaar buitenshuis; 3) minstens om de twee dagen vlees, kip, vis of een vegetarisch alternatief eten; 4) een onverwachte uitgave doen; 5) een telefoon bezitten; 6) een kleurentelevisie bezitten; 7) een wasmachine bezitten; 8) een persoonlijke wagen bezitten; 9) het huis voldoende kunnen verwarmen (opgehaald van: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Material_deprivation).

mensen beschouwd worden als wenselijk of zelfs noodzakelijk om een adequaat leven te leiden. Iemand wordt beschouwd als ernstig materieel gedepriveerd wanneer hij of zij zich minstens vier van de negen zaken niet kan veroorloven.

In Figuur 2 zien we dat het aandeel quasi-jobloze huishoudens die zich in een situatie van ernstige materiële deprivatie bevinden, sinds 2005 is toegenomen met zo'n 8 procentpunten (van 20,4% in 2005 tot 28,1% in 2018). Met andere woorden is in 2018 bijna een derde van de personen die zich in quasi-jobloze huishoudens bevinden, ernstig materieel gedepriveerd. Een omgekeerde trend vinden we voor de personen die niet in quasi-jobloze huishoudens leven. Voor deze groep daalde het aandeel ernstig materieel gedepriveerden van 3,2% naar 1,9% in dezelfde tijdperiode. De kloof tussen quasi-jobloze en niet-quasi-jobloze huishoudens, is dus ook voor de armoede-indicator 'ernstige materiële deprivatie' toegenomen, zoals ook bij het financieel armoederisico het geval is.

FIGUUR 2: EVOLUTIE ERNSTIGE MATERIELE DEPRIVATIE BIJ PERSONEN IN (NIET)QUASHJOBLOZE HUISHOUDENS (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

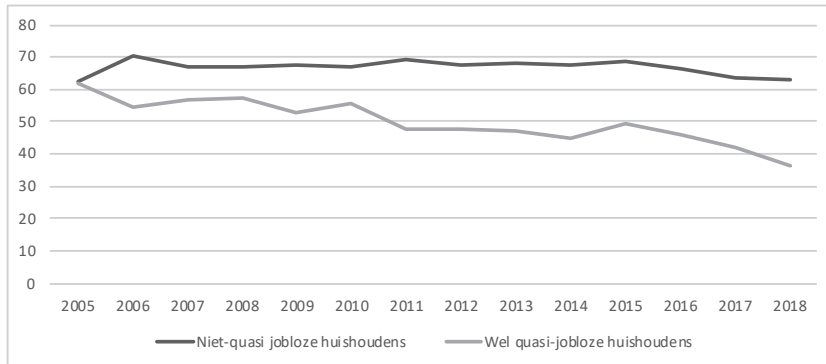
Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

Ondanks dat er vandaag minder personen in quasi-jobloze huishoudens zijn in België (19,6% in 2005 naar 13,0% in 2018), kennen ze een veel hoger armoederisico dan tien jaar geleden en bevinden ze zich vaker in een situatie van ernstige materiële deprivatie. Deze problematiek wordt vaak in verband gebracht met het verminderd armoedereducerend vermogen van sociale transfers. Figuur 3 laat zien dat ook het armoedereducerend karakter van sociale transfers veel sterker daalde voor de quasi-jobloze huishoudens dan voor de niet-quasi-jobloze huishoudens. Voor personen in quasi-jobloze huishoudens nam het armoedereducerend vermogen van sociale transfers af van 61,8% in 2005 tot 36,3% in 2018.⁴ Voor wie niet in een quasi-jobloos huishouden leeft, bleef de armoedereductie dankzij sociale transfers constant (62,5%

(4) Het armoedereducerend vermogen van sociale transfers heeft betrekking op de mate waarin het armoederisico afneemt door het in rekening brengen van sociale uitkeringen vertrekkend van het hypothetisch inkomen mochten er geen sociale uitkeringen zijn.

in 2005; 62,9% in 2018). Dit zorgde ervoor dat de kloof van het armoedereducerend vermogen tussen beide groepen meer dan verdubbelde over 10 jaar tijd: in 2008 bedroeg het verschil 10,3 procentpunten en in 2018 26,6 procentpunten.

FIGUUR 3: ARMOEDEREDUCTIE DOOR SOCIALE TRANSFERS BIJ QUASHJOBLOZE EN NIET-QUASHJOBLOZE HUISHOUDENS (VERGELIJKING PRE- EN POST-TRANSFER ARMOEDERISICO) (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

De afname van de armoedereducerende capaciteit van sociale transfers én de toename in het armoederisico van quasi-jobloze huishoudens kunnen verband houden met een verminderde toegankelijkheid, een verminderde toereikendheid en/of een grotere kwetsbaarheid van mensen die met een uitkering moeten rondkomen. In de volgende secties geven we de evolutie van het profiel van quasi-jobloze huishoudens weer en gaan we na of deze groep kwetsbaarder is geworden.

3. HET PROFIEL VAN QUASI-JOBLOZE HUISHOUDENS

Een eerste mogelijke verklaring voor de stijging van het armoederisico van quasi-jobloze huishoudens is dat deze groep de afgelopen tien jaar kwetsbaarder is geworden. Met andere woorden, dat deze huishoudens vaker kenmerken vertonen waarvan we weten dat ze samenhangen met een verhoogd risico op armoede. In dit deel geven we daarom de evolutie weer van de sociaal-economische profielkenmerken van mensen die in quasi-jobloze huishoudens leven.⁵

3.1. SOCIO-DEMOGRAFISCH PROFIEL VAN INDIVIDUEN IN QUASI-JOBLOZE HUISHOUDENS

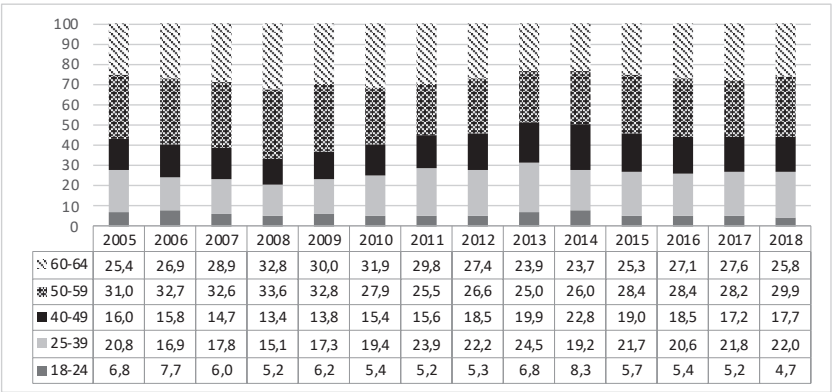
3.1.1. Leeftijd: fluctuerend groot aandeel 50-plussers

In Figuur 4 geven we de aandelen van verschillende leeftijdsgroepen weer binnen quasi-jobloze huishoudens. Opvallend is dat over de gehele periode de 50- tot 64-jarigen meer dan de helft van de quasi-jobloze huishoudens uitmaken. Het lijkt erop dat in

(5) Het absoluut aantal personen in quasi-jobloze huishoudens tussen 18 en 64 (zonder studenten) varieert tussen 1080 in 2018 en 1665 in 2007.

de nasleep van de crisis van 2008 het aandeel ouderen iets afnam. Hun aandeel nam af van 66,4% in 2008 tot 48,9% in 2013, om nadien opnieuw toe te nemen tot 55,6%.

FIGUUR 4: EVOLUTIE LEEFTIJDSCATEGORIEËN VAN PERSONEN IN QUASIJOBLOZE HUISHOUDENS (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

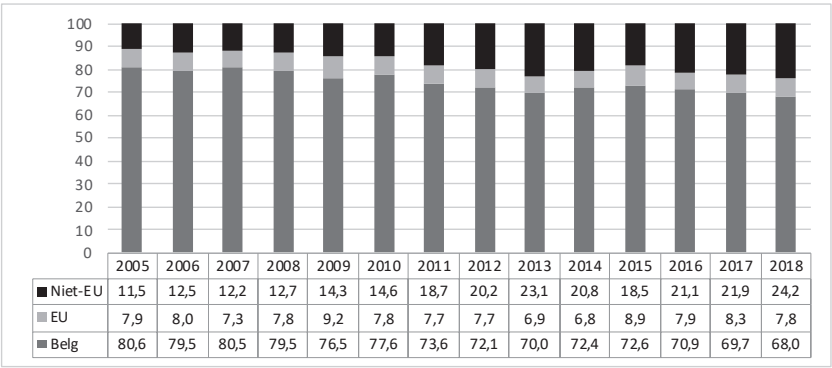

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

3.1.2. Migratieachtergrond: meer in een niet-EU-land geboren

Figuur 5 toont het geboorteland van personen in quasi-jobloze huishoudens. Het meest opvallende aan deze verdeling, is dat het aandeel van individuen die niet geboren zijn in België of een Europese lidstaat elk jaar gestaag toeneemt, in dezelfde mate dat het aandeel daalt van de in België geboren bevolking.

FIGUUR 5: EVOLUTIE GEBOORTELAND VAN PERSONEN IN QUASIJOBLOZE HUISHOUDENS (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

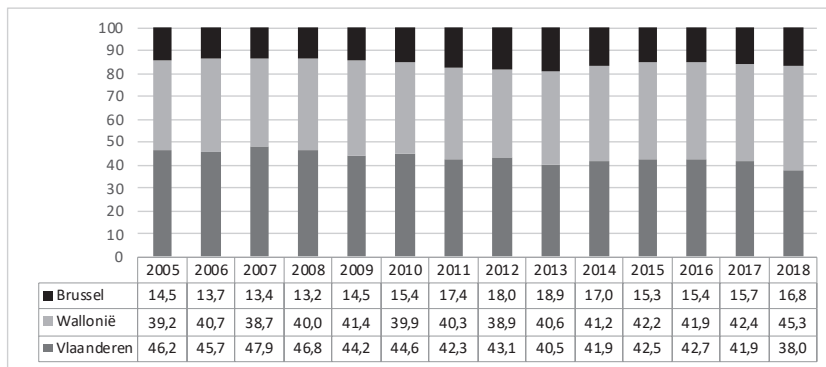

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

3.1.3. Woonplaats: minder in Vlaanderen, meer in Wallonië

Figuur 6 toont de verdeling van de quasi-jobloze huishoudens over de drie Belgische gewesten. Het aandeel Vlaamse quasi-jobloze huishoudens neemt gestaag af (46,2% in 2005 tot 38,0% in 2018). Het aandeel quasi-jobloze huishoudens dat in Brussel woont fluctueert, mogelijks wordt dit verklaard door de (te) kleine steekproef.

FIGUUR 6: EVOLUTIE WOONPLAATS VAN PERSONEN IN QUASHJOBLOZE HUISHOUDENS (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

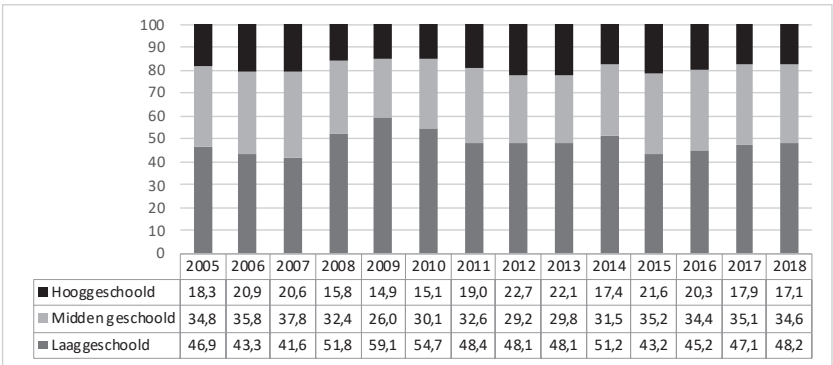
Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

3.1.4. Opleidingsniveau: trendmatig hoog aandeel laaggeschoolden

Over het opleidingsniveau van de quasi-jobloze huishoudens, krijgen we een te verwachten compositie van de drie scholingsgraden: het grootste aandeel bestaat uit laaggeschoolden, gevolgd door midden- en tot slot hogeschoolden (zie Figuur 7). Dit is zo voor de hele periode. Doorheen de jaren zien we dat deze aandelen fluctueren, maar door veranderingen in de vragenlijst over opleidingsniveau⁶ kunnen we geen exacte uitspraken doen over trends. Wel kunnen we besluiten dat zowat de helft van de personen in quasi-jobloze huishoudens laaggeschoold is, maar dat ook 15 à 20% van hen hogeschoold is.

(6) Voor meer toelichting zie: <https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/en/publications/silc/silc-analysis-social-situation-and-protection-belgium-2018-en.pdf>.

FIGUUR 7: EVOLUTIE OPLEIDINGSNIVEAU VAN PERSONEN IN QUASHJOBLOZE HUISHOUDENS (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

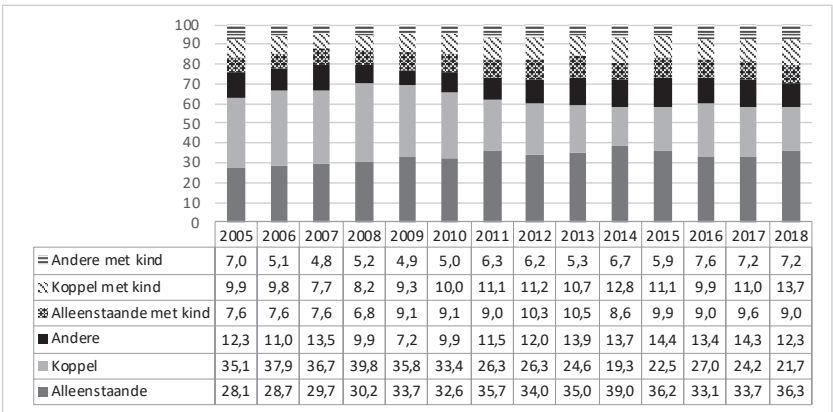

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

3.1.5. Gezinstype: meer alleenstaanden en gezinnen met kinderen

Figuur 8 geeft de evolutie weer van de aandelen van verschillende gezinstypes binnen quasi-jobloze huishoudens. Drie elementen uit deze figuur verdienen extra aandacht. Ten eerste is het aandeel van de koppels zonder kinderen initieel gestegen in de periode van 2005 tot 2008/2009 (35,1% tot 39,8%), om hierna te dalen tot 21,7% in 2018. Ten tweede gebeurt het omgekeerde bij de groep alleenstaanden zonder kinderen; het aandeel van dit gezinstype neemt bijna constant toe (28,1% in 2005 tot 36,3% in 2018). Sinds 2011 is de groep alleenstaanden bovendien het grootst van alle gezinstypes binnen de quasi-jobloze huishoudens, waar dit voordien nog de koppels waren. Ten derde, als we kijken naar de totale aandeelpercentages van de drie typegezinnen met kinderen, stellen we vast dat het aantal gezinnen met kinderen licht is toegenomen. In 2005 bedroeg dit totaalpercentage 24,5%, in 2018 was dit gestegen tot 29,8%.

FIGUUR 8: EVOLUTIE GEZINSTYPES VAN PERSONEN IN QUASHJOBLOZE HUISHOUDENS (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

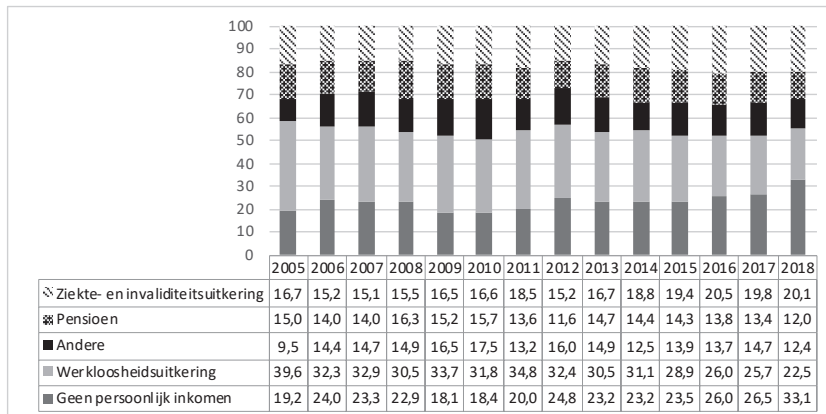

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

3.2. INKOMENSBRONNEN

Figuur 9 toont de evolutie van de inkomensbestanddelen van de personen in gezinnen met een zeer lage werkintensiteit. Het is belangrijk om te vermelden dat deze grafieken focussen op het individuele niveau. Dit wil zeggen dat uitkeringen op huishoudniveau niet in rekening worden gebracht en het wel degelijk individuele inkomen betreft. Ten eerste is er een opvallende stijging in het aandeel personen zonder individueel inkomen binnen de quasi-jobloze huishoudens, terwijl het aandeel met een werkloosheidsuitkering systematisch daalde. Ten tweede, zij het in mindere mate, zien we ook een toename van mensen met enkel een ziekte- of invaliditeitsuitkering én een lichte daling van mensen met een pensioenuitkering. Als we specifiek kijken naar de personen in quasi-jobloze huishoudens die in armoede leven, heeft bijna 48% geen eigen inkomen.

FIGUUR 9: EVOLUTIE INKOMENSBRON VAN PERSONEN IN QUASIJOBLOZE HUISHOUDENS (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

Noot: de categorie “Andere” bestaat uit mensen die verschillende persoonlijke inkomensbronnen uit de figuur hierboven combineren (uitkeringen die onder de variabele HY060G vallen zijn buiten beschouwing gelaten), dit kan ook (een combinatie van een uitkering met) loon zijn aangezien de totale werkintensiteit van alle gezinsleden op arbeidsactieve leeftijd tijdens het inkomensreferentiejaar 20% of minder bedraagt van de totale potentiële werktijd.⁷

In Figuur 10 bekijken we specifiek de inkomensbronnen van koppels en alleenstaanden die zich in een quasi-jobloos huishouden bevinden⁸, aangezien we in Figuur 8 een opvallende daling zagen van het aandeel koppels binnen quasi-jobloze huishoudens en een sterke stijging van de alleenstaanden. Het aandeel alleenstaanden zonder

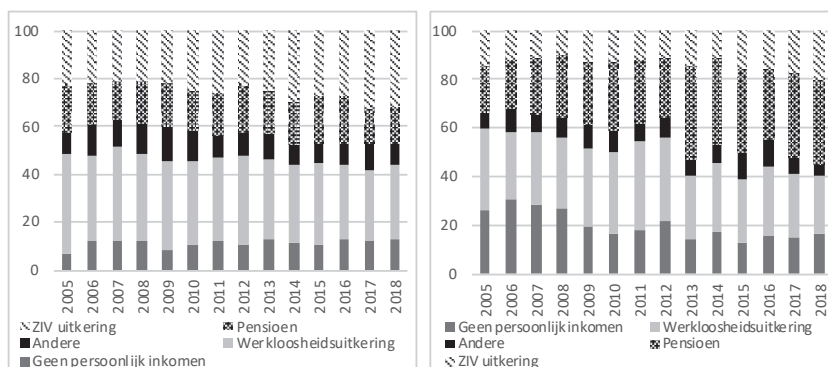
(7) Voor de andere inkomenscategorieën gebruiken we de indelingen van de EU-SILC; voor een gedetailleerdere omschrijving verwijzen we naar het MetaSILC-rapport (Goedemé en Zardo Trindade, 2020).

(8) De resultaten dienen hier wel met voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden, aangezien het om lage absolute aantallen gaat: voor alleenstaanden schommelt het aantal tussen 308 (2005) en 417 (2014 en 2015), voor koppels tussen 269 (2018) en 671 (2008).

arbeids- of vervangingsinkomen is verdubbeld sinds 2015 (6,5% in 2005 tot 13,2% in 2018). Bij de koppels daarentegen is er bijna een halvering van het aandeel dat geen persoonlijk inkomen heeft, van 26,3% in 2005 naar 16,4% in 2018.

Zowel bij alleenstaanden als koppels is er een afname in het aandeel dat een werkloosheidsuitkering ontvangt. Verder is het opvallend dat er bij de koppels een sterke toename is van het aandeel gezinsleden met een pensioen, terwijl dit bij de alleenstaanden licht afneemt. Tot slot neemt bij beide groepen het aandeel met een ziekte- en invaliditeitsuitkering toe.

FIGUUR 10: EVOLUTIE INKOMENSBRONNEN VAN QUASHJOBLOZE ALLEENSTAANDEN (LINKER PANEEL) EN QUASHJOBLOZE KOPPELS (RECHTER PANEEL) (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

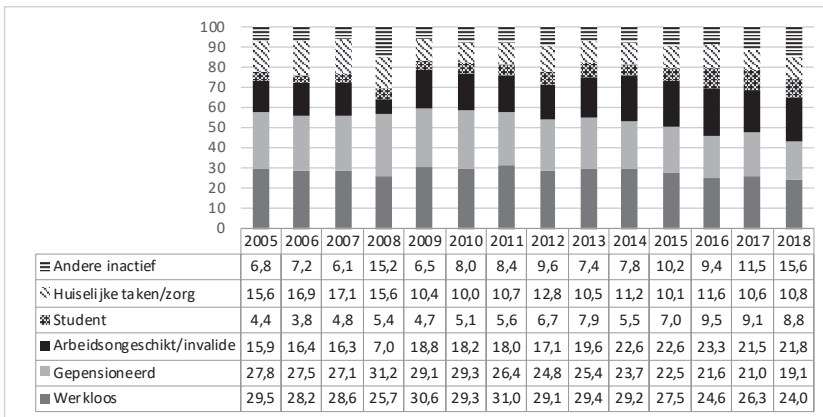

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

Noot: de categorie "Andere" bestaat uit mensen die verschillende inkomensbronnen uit de figuur hierboven combineren (uitkeringen die onder de variabele HY060G vallen zijn buiten beschouwing gelaten), dit kan ook (een combinatie van een uitkering met) loon zijn aangezien de totale werkintensiteit van alle gezinsleden op arbeidsactieve leeftijd tijdens het inkomensreferentiejaar 20% of minder bedraagt van de totale potentiële werktijd. ZIV-uitkering = ziekte- en invaliditeitsuitkering.

Aansluitend aan de individuele inkomensbronnen, bekijken we ook de zelfgerapporteerde economische status van de personen in quasi-jobloze huishoudens (Figuur 11). Ook hier zien we voornamelijk een afname van het aandeel werklozen, zij het minder uitgesproken dan volgens de inkomensvariabele. Het aandeel gepensioneerden neemt dan weer sterker af dan volgens de inkomensvariabele. Figuur 11 laat ook zien dat het aandeel studenten en andere inactieven licht is toegenomen, net als het aandeel arbeidsongeschikten/invaliden.

FIGUUR 11: EVOLUTIE ECONOMISCHE STATUS VAN NIETWERKENDEN IN QUASIJOBLOZE HUISHOUDENS (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

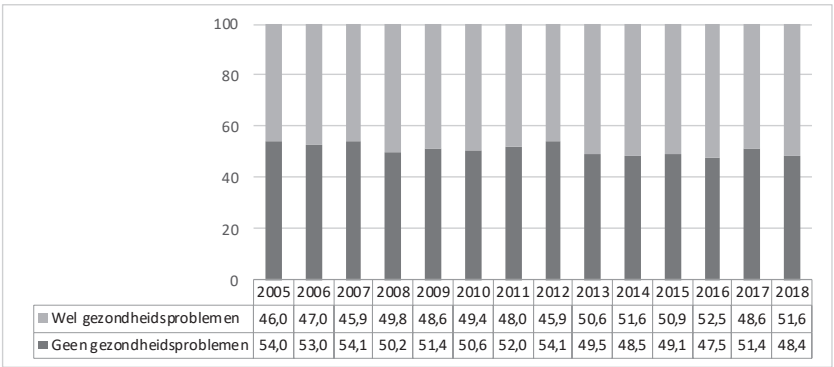
Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

3.3. GEZONDHEID EN HUISVESTINGSITUATIE

Figuur 12 laat zien dat ongeveer de helft van de personen in quasi-jobloze huishoudens gezondheidsproblemen heeft⁹. Dat aandeel blijft constant over de tijd. Figuur 13 toont dat na de crisis van 2008 het aandeel eigenaars substantieel is afgenomen, van meer dan de helft (56,8%) in 2008 tot één op drie (34,7%) in 2018.

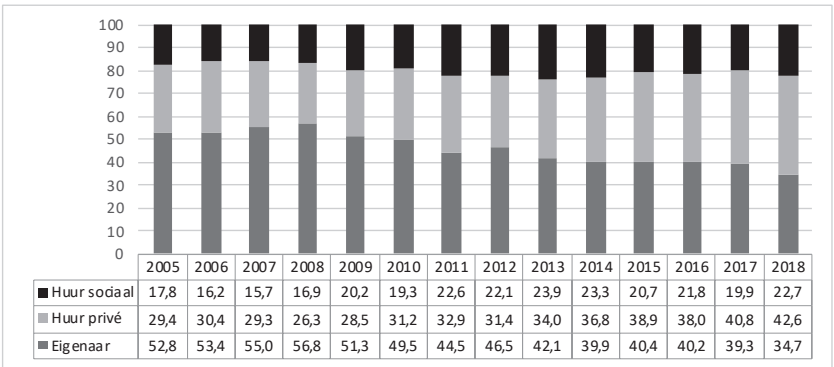
(9) Een individu heeft in deze analyse een gezondheidsprobleem als hij/zij een negatief resultaat bekomt op minstens één van de drie onderliggende kenmerken: (1) subjectieve inschatting van de algemene gezondheid, (2) de aanwezigheid van een chronische ziekte/handicap en (3) het ervaren van een limitatie van de activiteiten wegens een gezondheidsprobleem.

FIGUUR 12: EVOLUTIE PERSONEN MET EN ZONDER GEZONDHEIDSPROBLEMEN IN QUASI-JOBLOZE HUISHOUDENS (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

FIGUUR 13: EVOLUTIE AANTAL EIGENAARS EN HUURDERS IN QUASI-JOBLOZE HUISHOUDENS (IN %), BELGIE, 18-64 JAAR

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

3.4. NAAR EEN TYPOLOGIE VAN DE QUASI-JOBLOZE HUISHOUDENS?

Via een latente-klassenanalyse (LCA: Latent Class Analysis) gaan we na of we bepaalde type profielen ('klassen') van quasi-jobloze huishoudens kunnen onderscheiden.¹⁰ De

(10) We voerden een latente-klassenanalyse uit voor de jaren 2006, 2010, 2014 en 2018. De reden voor deze jaren heeft te maken met het feit dat de jaarlijkse steekproef van de EU-SILC slechts voor een kwart wordt vernieuwd. De EU-SILC data voor het jaar n+1 bestaat dus voor 75% uit dezelfde respondenten als in het jaar n. Hierdoor is er pas om de vier jaar een volledig nieuwe steekproef. Met deze langere tijdsfocus kan de evolutie aan latente klassen over de tijd bestudeerd worden en of er eventueel andere profielkenmerken aan belang winnen of verliezen. De jaren zijn bovendien conjunctureel anders.

opgenomen variabelen voor de analyse liggen in lijn met de eerdere profielbeschrijving: gezondheid, scholingsgraad, geslacht, leeftijd, gewest, geboorteland, eigenaar of huurder, gezinstype en inkomensbronnen.¹¹

Naast de latente klassen, schatten we ook de ‘marginal probability’ (de kans of waarschijnlijkheid om tot één van de klassen te behoren) en de ‘marginal means’ (de geschatte gemiddelde waarden voor elk item binnen een bepaalde klasse of hoe sterk een item scoort op een klasse). Deze gemiddelden en waarschijnlijkheden zijn namelijk het meest informatief om de klassensamenstellingen te achterhalen.

De resultaten van de LCA voor de vier beschouwde jaren laten zien dat we drie profielen kunnen identificeren: oudere koppels, alleenstaanden en alleenstaande ouders met een slechte gezondheid en personen met een migratieachtergrond zonder persoonlijk inkomen. Mensen die aan het eerste profiel voldoen (de “ouderen”) maken ongeveer een kwart uit, de rest is ongeveer evenredig gespreid over de twee andere profielen (zie Tabel 1).

TABEL 1: WAARSCHIJNLIJKHEID OM TOT EEN BEPAALDE KLASSE VAN QUASHJOBLOZE HUISHOUDENS TE BEHOREN

	2006	2010	2014	2017
Klasse 1: Oudere koppels	29,7%	28,6%	20,1%	23,2%
Klasse 2: Alleenstaande(n) (ouders) met slechte gezondheid	28,3%	20,9%	40,4%	35,5%
Klasse 3: Personen met migratieachtergrond (zonder persoonlijk inkomen)	41,9%	50,6%	39,5%	41,3%

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

Tabel 2 geeft de kenmerken weer van de verschillende types quasi-jobloze huishoudens. Het eerste type ‘oudere koppels’ betreft vooral mensen die wel nog op actieve leeftijd zijn maar vermoedelijk vervroegd zijn uitgetreden, mogelijk om gezondheidsredenen want zo’n 40% rapporteert een gezondheidsprobleem. Deze groep woont overwegend in Vlaanderen, de meesten leven als koppel en zowat iedereen heeft een loon, sociale

(11) We voerden een aantal wijzigingen door in de variabelen zodat het LCA-model betrouwbare resultaten kon weergeven. De twee oudste leeftijdscategorieën voegden we samen: van 50 tot 64 jaar. De indeling van de variabele ‘inkomensbron’ zorgde voor problemen, zodat het aantal onderliggende items gereduceerd moest worden naar een drievoudige verdeling: geen persoonlijk inkomen, loon of combinatie van inkomens en inkomens uit uitkeringen (pensioen, ZIV-uitkering of werkloosheidsuitkering). Voor het jaar 2006 was dit nog steeds onvoldoende, we waren dus genoodzaakt om dit te reduceren tot een tweevoudige verdeling: geen persoonlijk inkomen en loon of uitkering of combinatie. Uiteindelijk waren deze aanpassingen niet voldoende om een betrouwbaar model te verkrijgen voor het jaar 2018. Daarom geven we de resultaten voor het jaar 2017 weer, aangezien hier wel een resultaat bekomen werd met de bovenvermelde aanpassingen.

uitkering of combinatie van sociale uitkeringen. Ze hebben vergeleken met de andere profielen een sterker opleidingsprofiel en de grote meerderheid is eigenaar van een woning. Meer dan 70% van het tweede type quasi-jobloze huishoudens, ‘alleenstaande(n) ouders’, rapporteert gezondheidsproblemen. Deze groep heeft een zeer zwak onderwijsprofiel en behoort vooral tot een oudere leeftijdsgroep. Een opmerkelijk hoog aandeel zijn werkenden die een loon combineren met een sociale uitkering. Ook huurders zijn oververtegenwoordigd. Het derde type bestaat in vergelijking met de andere profielen vaker uit personen die in een niet-EU-land geboren zijn en ze zijn vaker woonachtig in Brussel. Bovendien wordt dit derde type gekenmerkt door een lage scholing, bestaan het overwegend uit jongere gezinnen met kinderen en hebben de personen daarbinnen vaak geen persoonlijk inkomen.

TABEL 2: GEMIDDELTE SCORES ONDERLIGGENDE ITEMS VOOR KLASSE 1, KLASSE 2 EN KLASSE 3

	Klasse 1		Klasse 2		Klasse 3	
	2006	2017	2006	2017	2006	2017
Wel gezondheidsproblemen	0,368	0,419	0,754	0,715	0,271	0,199
Geen gezondheidsproblemen	0,632	0,581	0,246	0,285	0,729	0,801
Laaggeschoold	0,427	0,377	0,517	0,487	0,391	0,551
Middengeschoold	0,363	0,318	0,301	0,385	0,405	0,345
Hooggeschoold	0,210	0,306	0,182	0,128	0,204	0,104
Man	0,428	0,468	0,419	0,436	0,414	0,455
Vrouw	0,572	0,532	0,581	0,564	0,586	0,545
18-24 jaar	0,000	0,000	0,003	0,013	0,298	0,344
25-39 jaar	0,000	0,000	0,152	0,196	0,372	0,380
40-49 jaar	0,003	0,000	0,293	0,240	0,200	0,170
50-64 jaar	0,997	1,000	0,552	0,551	0,130	0,106
Vlaanderen	0,679	0,608	0,339	0,298	0,250	0,202
Wallonië	0,316	0,377	0,484	0,412	0,414	0,335
Brussel	0,005	0,016	0,176	0,291	0,335	0,463
Belg	0,934	0,948	0,814	0,621	0,607	0,520
EU	0,061	0,045	0,110	0,121	0,064	0,079
Niet-EU	0,005	0,007	0,076	0,258	0,329	0,401

Eigenaar	0,910	0,869	0,335	0,167	0,298	0,176
Huur privé	0,051	0,112	0,383	0,507	0,486	0,541
Huur sociaal	0,039	0,018	0,282	0,326	0,216	0,283
Alleenstaande	0,109	0,298	0,432	0,411	0,077	0,027
Koppel	0,795	0,599	0,122	0,086	0,065	0,023
Andere	0,051	0,079	0,098	0,075	0,086	0,094
Alleenstaande met kind	0,006	0,021	0,219	0,244	0,274	0,343
Koppel met kind	0,036	0,003	0,080	0,121	0,348	0,355
Andere met kind	0,003	0,000	0,050	0,063	0,149	0,157
Geen persoonlijk inkomen*	0,285	0,059	0,083	0,142	0,461	0,699
Inkomenscombinatie**	0,715	0,855	0,917	0,714	0,539	0,137
Uitkering***		0,086		0,144		0,164

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

Noot: * geen individueel arbeids- of vervangingsinkomen; ** in 2006 gaat dit over loon, een uitkering of een combinatie van inkomensbronnen, in 2017 gaat dit over loon of een combinatie van inkomensbronnen; *** dit gaat over een pensioen, een ziekte- of invaliditeitsuitkering of een werkloosheidsuitkering.

4. WERDEN DE SOCIALE UITKERINGEN MINDER TOEGANKELIJK?

Met toegankelijkheid bedoelen we de mate waarin het recht op vervangingsinkomens kan worden geopend en behouden. We bekijken hiervoor de dekkinggraad van de werkloosheids- en ziekte- en invaliditeitsuitkeringen en kaderen dit met de belangrijkste wijzigingen in de toegangsvoorwaarden tot deze socialezekerheidsstelsels.

Met 'dekkinggraad' bedoelen we het aandeel individuen die in de EU-SILC-enquête het statuut 'werkloos' (dan wel 'arbeidsongeschikt/invaliden') had en ook effectief een werkloosheidsuitkering (ziekte- of invaliditeitsuitkering) heeft ontvangen. Het statuut is gebaseerd op de zelfgerapporteerde status tijdens het inkomensreferentiejaar.¹²

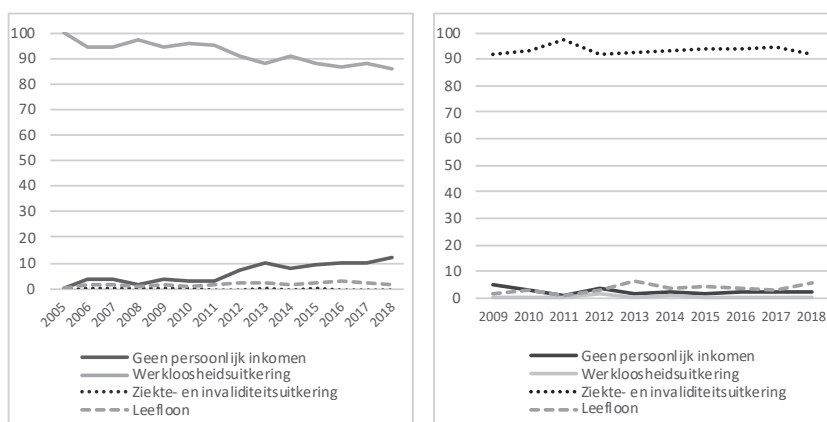
Ten eerste zien we dat de dekkinggraad van zieken, arbeidsongeschikten of invaliden hoog en onveranderd is (zie rechter paneel van Figuur 14). Sinds 2009 zijn in de ziekte- en invaliditeitsregeling verschillende stappen ondernomen om arbeidsongeschikten (sneller en beter) te activeren richting werk (De Coninck et al., 2016; VDAB, 2017). Belangrijk is echter dat het hier niet gaat om een verplichting van het zoeken naar werk,

(12) Enkel personen die aangaven dat ze een volledig jaar (12 maanden) werkloos waren, zijn in de cijfers opgenomen.

maar over vrijblijvende trajecten. Dit zien we dan ook weerspiegeld in de constante cijfers van het aandeel zieken en invaliden met een ziekte-uitkering.

Voor de werkloosheidsuitkeringen zien we een heel andere trend. Het aandeel werklozen met een werkloosheidsuitkering is gedaald, terwijl het aandeel zonder inkomen sterk toenam (zie linker paneel van Figuur 14).

FIGUUR 14: EVOLUTIE INKOMENSBRON WERKLOZEN (LINKER PANEEL) EN ARBEIDSONGESCHIKTEN/INVALIDEN (RECHTER PANEEL) IN (%), BELGIE, 18-64 JAAR

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

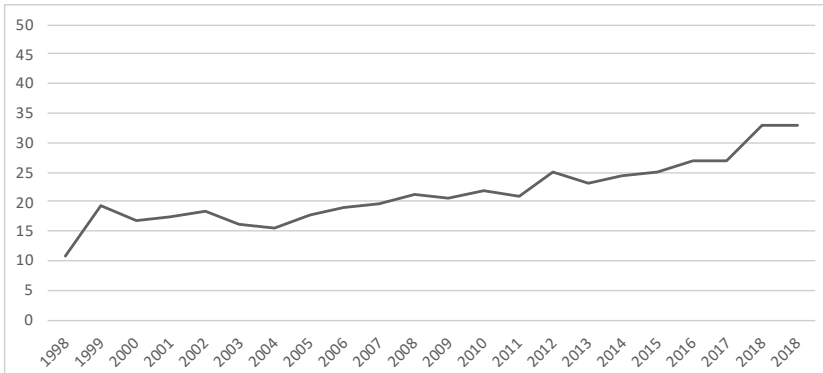
Noot: het aantal werklozen en arbeidsongeschikten is gebaseerd op de verklaring van personen die rapporteerden dat ze tijdens de volledige voorbije 12 maanden steeds werkloos dan wel arbeidsongeschikt waren.

Ook de data van de Labour Force Survey (LFS) die gedetailleerder zijn als het gaat om werk(loosheid)variabelen¹³, wijzen op eenzelfde trend. We kijken hier naar het aandeel werklozen die geen werkloosheidsuitkering ontvingen, maar die wel aangeven dat ze zich registreerden bij de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) of bij de gewestelijke arbeidsbemiddelingsdiensten VDAB/Forem/Actiris¹⁴. Hun aandeel nam toe van 10% in 1998 tot bijna 30% in 2018 (Figuur 15).

(13) LFS werklozen worden anders gedefinieerd dan in de EU-SILC en de benadering van werkloosheid is ook niet dezelfde als bij administratieve gegevens. We volgen hier de gebruikelijke ILO-definitie. Werklozen zijn personen die geen job hebben tijdens de referentieweek, maar de afgelopen vier weken wel actief gezocht hebben naar werk en onmiddellijk (binnen de twee weken) beschikbaar zijn voor een job.

(14) VDAB: Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling; Forem: Office wallon de la formation professionnelle et de l'emploi; Actiris: het regionale kantoor voor werkgelegenheid van Brussel.

FIGUUR 15: EVOLUTIE AANDEEL 'GEREGISTREERDE' WERKLOZEN ZONDER WERKLOOSHEIDSUITKERING (IN %), BELGIE, 20-59 JAAR

Bron: Labour Force Survey, eigen verwerking.

Noot: 'geregistreeerde werklozen' zijn werklozen die aan de ILO-definitie voldoen en zelf rapporteren dat ze geregistreerd zijn bij de RVA of bij de VDAB/Forem/Actiris. We vergelijken hier het aandeel geregistreeerde werklozen zonder werkloosheidsuitkering met het aandeel geregistreeerde werklozen mét een werkloosheidsuitkering.

De afname van de dekingsgraad van werkloosheidsuitkeringen houdt verband met het feit dat het stelsel van werkloosheid de afgelopen twee decennia een omslag doormaakte van een eerder passieve bescherming naar een actieve begeleiding en (positieve en negatieve) aanmoediging van werklozen. In 2004 werden drie procedures in het leven geroepen zodat de RVA het zoekgedrag naar werk kon controleren (de zogenaamde DISPO-procedures), met daarbij horende sancties (Bauwens, 2009). In 2012, naar aanleiding van de 6^e staatshervorming, werd de degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen versterkt en werden de voorwaarden verstrengd om het recht te openen op uitkeringen en het effectief te realiseren.

Verstrengingen om het recht op werkloosheidsuitkeringen te openen hebben ten eerste betrekking op de jongeren. Vanaf 1 januari 2012 spreekt men niet langer van wachtuitkeringen, maar van inschakelingsuitkeringen en werd de beroepsinschakelingsstijd opgetrokken van 9 maanden naar 1 jaar (RVA, 2017). In 2015 verlaagde de maximale leeftijd voor een uitkeringsaanvraag van een inschakelingsuitkering van 30 naar 25 jaar. Voor jongeren onder de 21 jaar werd bovendien een diplomavereiste gekoppeld aan de inschakelingsuitkering.¹⁵ Deze verstrengingen voor jongeren zien we ook in de LFS-cijfers: het aandeel werklozen zonder werkloosheidsuitkering¹⁶ nam het sterkst toe bij de 18-25-jarigen: op 20 jaar tijd is er bijna een verdriedubbeling van 23,8% in 1998 tot 63,9% in 2018.

(15) <https://werk.belgie.be/nl/nieuws/wijzigingen-aan-de-werkloosheidsreglementering>.

(16) De LFS-data over de opsplitsing van de groep werklozen zonder werkloosheidsuitkering naar leeftijd dienen met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd te worden, aangezien sommige jaren lage absolute aantallen bevatten, gaande van 97 in 2001 tot 818 in 2016.

Ten tweede werd het ook voor ouderen moeilijker om rechten te openen. Het brugpensioen werd in 2012 omgevormd naar het Stelsel met bedrijfstoeslag (SWT) en het halftijds brugpensioen werd afgeschaft. De leeftijdsvoorwaarden om toegang te hebben tot het SWT-stelsel zijn in de daaropvolgende jaren verhoogd.¹⁷ Ten derde is het tijdskrediet zonder motief afgeschaft in 2016.¹⁸ Ook bij de 50-64-jarigen zien we in de LFS-data een toename van het aantal werklozen zonder werkloosheidsuitkering van 6,6% in 1998 tot 14,5% in 2018, al blijft dit aandeel veel lager dan bij de jongeren.

Niet alleen rechten openen werd moeilijker. Ook de voorwaarden verstrengden wanneer iemand recht had op een bepaalde uitkering. Ten eerste werd in 2012 de duur van loopbaanonderbreking en tijdskrediet met en zonder motief ingekort. Ten tweede verstrengden de voorwaarden voor een passende dienstbetrekking: de woon-werkafstand waarin een werkzoekende geen betrekking mag weigeren werd opgetrokken en de termijn waarin een werkaanbod dient overeen te stemmen ingekort. Ten derde geldt er sinds 2012 een striktere opvolging voor het zoekgedrag van gerechtigden op inschakelingsuitkeringen en jongeren in de inschakelingstijd, en tegelijk wordt het recht op inschakelingsuitkeringen beperkt tot 36 maand. Het toepassingsgebied van de DISPO-procedure wordt tevens uitgebreid naar alle werknemers jonger dan 55 jaar (Termote, 2014). Verder vindt vanaf 2014 de eerste evaluatie van de klassieke DISPO-procedure sneller plaats. Tot slot is de minimumduur van administratieve sancties in 2015 opgetrokken en in 2018 werd beslist om de minimum administratieve sanctie bij onjuiste verklaring van gezins- of persoonlijke toestand op te trekken van 4 naar 8 weken.¹⁹ Ook de periode van uitsluiting bij werkverlating zonder wettige reden wordt in 2018 opgetrokken van 4 naar 13 weken.²⁰

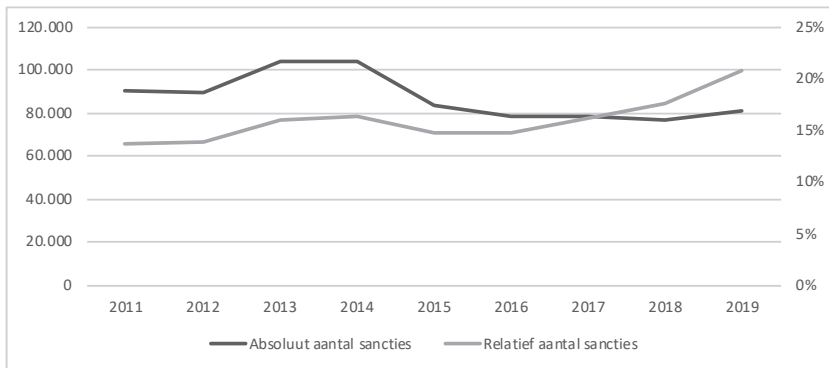
Figuur 16 geeft de evolutie van het aantal sancties door de RVA weer. Deze sancties hebben betrekking op i) sancties betreffende actieve onbeschikbaarheid (zoekgedrag naar werk), ii) administratieve sancties, iii) sancties 'vrijwillige werkloosheid' en iv) sancties 'passieve onbeschikbaarheid' die onder andere werkweigeringen of weigering van een beroepsopleiding bevatten. Hoewel het absoluut aantal sancties is afgenomen doorheen de tijd, is het relatief aantal sancties ten opzichte van het totaal aantal uitkeringsgerechtigde volledig werklozen gestaag toegenomen.

(17) <https://www.rva.be/nl/documentatie/infoblad/t149>.

(18) <https://www.rva.be/nl/nieuws/wijzigingen-van-de-reglementering-tijdskrediet-en-de-thematische-verloven-aangekondigd-voor-2017>.

(19) Koninklijk besluit van 30 december 2014 tot wijziging van de artikelen 36, 59bis, 59bis/1, 63, 64, 71bis, 72, 89bis, 114, 116, 126, 131bis, 153, 154, 155 en 157bis van het koninklijk besluit van 25 november 1991 houdende de werkloosheidsreglementering en tot opheffing van de artikelen 89, 90 en 125 in hetzelfde besluit.

(20) Koninklijk besluit van 18 januari 2018 tot wijziging van de artikelen 51, 52, 52bis, 54 en 153 van het K.B. van 25 november 1991 houdende de werkloosheidsreglementering, BS 9 februari 2018.

FIGUUR 16: TOTAAL AANTAL SANCTIES (ABSOLUUT EN RELATIEF) OPGELEGD DOOR DE RVA

Bron: website Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening.

De stijging van het armoederisico bij quasi-jobloze gezinnen en de opvallende toename van het aandeel individuen in quasi-jobloze gezinnen zonder eigen (vervangings) inkomen lijken dus samen te gaan met verschillende opeenvolgende beperkingen in de toegankelijkheid van werkloosheidsuitkeringen in het bijzonder. De toegang tot bepaalde uitkeringen is echter slechts één element. Dat iemand toegang heeft tot een bepaalde uitkering betekent niet dat deze persoon ook effectief beschermd is tegen armoede. Een andere factor die de stijging van het armoederisico van quasi-jobloze huishoudens kan verklaren is de hoogte van de uitkeringen. Dit bekijken we in het volgende deel.

5. WERDEN DE UITKERINGEN MINDER TOEREIKEND?

In deze sectie kijken we naar de evolutie van de toereikendheid van de sociale uitkeringen. Hiervoor maken we gebruik van de standaardsimulatiemethode. Deze methode laat toe om de werking van het beleid in beeld te brengen, abstractie makend van de specifieke context (economisch, demografisch) waarop het normaal zou worden toegepast. Het resultaat van deze simulaties zijn berekeningen van het inkomen van een hypothetisch gezin (typegezin) in een welomschreven situatie en met specifieke kenmerken. We krijgen zo een overzicht van de verschillende inkomenscomponenten voor een specifiek gezin. Dit kan in een tweede stap vergeleken worden met gebruikte armoedemaatstaven om zo de adequaatheid van het stelsel te bepalen. Tabel 3 geeft de verschillende elementen weer die worden opgenomen in de standaardsimulatie.

TABEL 3: ELEMENTEN VAN OPBOUW IN STANDAARDSIMULATIE

Bruto inkomen van werk
- Socialezekerheidsbijdragen
- Inkomstenbelasting
+ Relevante uitkeringen
= Netto beschikbaar inkomen

Bron: eigen samenstelling.

Binnen elk stelsel bekijken we vier typegezinnen (zie Tabel 4). We bekijken enkel gezinnen op actieve leeftijd en maken hier steeds een onderscheid tussen een gezin met en zonder gezinslast. Deze variatie in gezinnen is van belang omdat in de verschillende sociale stelsels de uitkeringen vaak afhankelijk zijn van het al dan niet hebben van gezinslast. Ook voor de inkomstenbelasting, socialezekerheidsbijdragen en kinderbijslag is het belangrijk dit onderscheid te kunnen weergeven. In de gezinnen met gezinslast gaan we steeds uit van twee kinderen (4-5 jaar en 8-11 jaar). Bij de koppels gaat het steeds over een getrouwd koppel waarvan één partner uitkeringsgerechtigde is, en één partner inactief. In het geval van de alleenstaande en de alleenstaande ouder met twee kinderen wordt steeds verondersteld dat het een vrouw betreft.

Andere demografische kenmerken zijn leeftijd en woonplaats. We kozen steeds voor een leeftijd van 40 jaar en voor het Vlaams gewest als woonplaats. Dit heeft tot gevolg dat de gezinnen met kinderen onder het Vlaamse systeem van kinderbijslag vallen. Voor alle gezinstypes worden daarom ook de Vlaamse gewest- en (gemiddelde) gemeentebelasting toegepast.

TABEL 4: KENMERKEN TYPEGEZINNEN

Typegezin	Geslacht	Leeftijd	Gezinslast	Woonplaats	Werkhistorie	Huis-vesting
Alleenstaande	vrouw	40	/	Vlaanderen	12 maanden	private huur
Alleenstaande + 2 kinderen	vrouw	40	kind 4 jaar kind 8 jaar	Vlaanderen	12 maanden	private huur
Koppel	vrouw + man	40	partner inactief	Vlaanderen	12 maanden	private huur
Koppel + 2 kinderen	vrouw + man	40	partner inactief kind 4 jaar kind 8 jaar	Vlaanderen	12 maanden	private huur

Bron: eigen samenstelling.

Om de adequaatheid van de minima te beoordelen, berekenen we steeds de minimale uitkeringen. In het stelsel van werkloosheid zijn deze gebaseerd op een voltijds minimumloon voor een werkverleden van 12 maanden (categorie 3) en afgetoetst aan de vastgelegde minimumbedragen. Binnen de werkloosheidsuitkering bekijken we ook de evolutie van de uitkering, berekend aan het gemiddeld brutoloon voor een voltijds tewerkgestelde werknemer (Statbel). In de invaliditeitsuitkering zijn minimale dagbedragen per gezinstype vastgelegd.

De berekeningen voor de verschillende typegezinnen en situaties werden gemaakt aan de hand van het Europese microsimulatiemodel EUROMOD (Sutherland en Figari, 2013). EUROMOD maakt het mogelijk om geldend sociaal beleid toe te passen op typegezinnen (met de uitbreiding HHoT²¹) en microdata. Het model is voornamelijk gebaseerd op microdata waardoor sommige uitkeringen, waarover niet voldoende informatie beschikbaar is, niet of slechts gedeeltelijk gesimuleerd kunnen worden. In dit geval hebben we de bruto-uitkeringen voor onze typegezinnen handmatig berekend en door EUROMOD laten nagaan welke belastingen van kracht zijn en welke andere uitkeringen gecombineerd worden met de berekende bruto-uitkering. Zo kunnen we ook voor deze uitkeringen alsnog tot een netto beschikbaar inkomen komen. Binnen deze oefening was dit het geval voor de invaliditeitsuitkering. De bedragen van de minimumuitkeringen voor invaliditeit zijn afkomstig uit de KOWESZ-databank opgesteld door het Centrum voor Sociaal Beleid (CSB). We berekenen de netto-gezinsinkomens in de veronderstelling dat een persoon het volledige jaar recht heeft op een uitkering. De personenbelasting wordt immers op jaarbasis berekend en veronderstelt bijgevolg informatie over het inkomen gedurende het volledige jaar.

Figuur 17 en Figuur 18 tonen voor de vier typegezinnen de evolutie van de adequaatheid van de minimumuitkeringen binnen de werkloosheid, invaliditeit en het leefloon, alsook van het minimumloon (categorie 3), gemeten op 2 tijdstippen (2008 en 2018). Om een beoordeling over de adequaatheid van de minima te maken, drukken we de minimumuitkeringen zowel uit als percentage van de Europese 60%-armoedegrens²², aangepast naar gezinstype (Figuur 17), alsook als percentage van de referentiebudgetten²³ (Figuur 18). Beide maatstaven hebben hun voor- en nadelen en vertrekken van een andere conceptuele invalshoek, waardoor ze als complementair beschouwd kunnen worden en het nuttig is beide meetinstrumenten op te nemen om de robuustheid van onze conclusies te versterken.

Zoals eerder vermeld is de Europese armoederisicolijn vastgelegd op 60% van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar gezinsinkomen, wat betekent dat deze maatstaf aangeeft in welke mate de minimumuitkeringen de evolutie van de mediane

(21) Zie Hufkens, T. et al., The Hypothetical Household Tool (HHoT) in EUROMOD: a new instrument for comparative research on tax-benefit policies in Europe, *International Journal of Microsimulation*, 12(3), pp. 68–85, 2019.

(22) Er dient opgemerkt te worden dat de inkomensdata voor de berekening van de Europese 60%-armoedegrens afkomstig is van de EU-SILC, die inkomensdata verzamelt van respondenten over het voorafgaande jaar (t-1), terwijl in EUROMOD de beleidsmaatregelen voor het huidige jaar (t) gelden.

(23) We gebruiken hier de Belgische referentiebudgetten, ontwikkeld in 2008 en geactualiseerd in 2018 door het CEBUD (Centrum voor Budgetadvies en -onderzoek), verbonden aan de Thomas More Hogeschool.

gestandaardiseerde gezinsinkomens volgen. Deze maatstaf is welvaartsvast (het volgt de evolutie van de prijzen en van de welvaart) en beklemtoont de relativiteit van het armoedeconcept. Doordat deze maatstaf echter gebaseerd is op survey-gegevens met bijbehorende betrouwbaarheidsintervallen voor de meting van trendbewegingen, heeft dit tot gevolg dat er geen grote conclusies kunnen worden getrokken op basis van kleine schommelingen. Daarnaast blijft ook de keuze van het percentage (60%) tot op zekere hoogte arbitrair. Een vergelijking van de armoederisicolijn met referentiebudgetten voor enkele typegezinnen leert echter dat de bedragen in beide maatstaven doorgaans dicht bij elkaar liggen voor België. Doorheen de tijd, van 2008 tot 2018, blijkt dat in bepaalde gevallen en voor bepaalde gezinstypes de referentiebudgetten langzamer gestegen zijn dan de 60%-armoedegrens die mee beweegt met het equivalent mediaan inkomen van gezinnen. Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de wijze waarop de referentiebudgetten werden aangepast en van de factoren die bepalend waren voor de welvaartsevolutie van de referentiebudgetten verwijzen we naar het Vlaamse Indicatorenset Armoede (VISA) rapport (Delanghe et al., 2021).

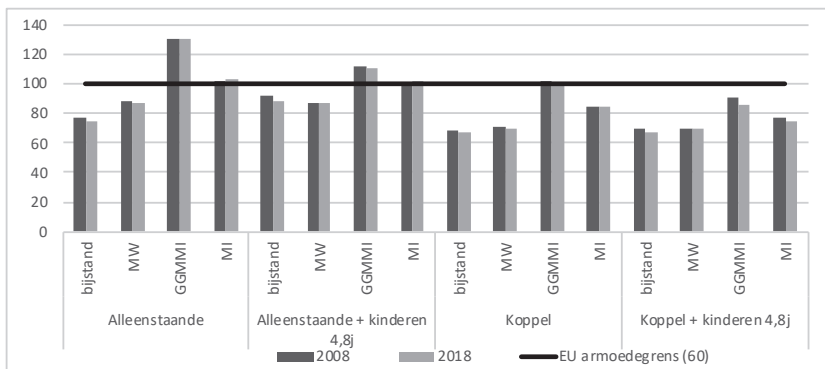
Referentiebudgetten als armoedemaatstaf vertrekken niet van een inkomensconcept, maar van concrete behoeften en de hieraan verbonden financiële middelen die minimaal nodig zijn voor gezinnen van verschillende omvang, leeftijd en samenstelling om adequaat aan de maatschappij te kunnen participeren. Het zijn geprijsde korven van goederen en diensten die voor een specifiek huishouden aangeven wat minimaal nodig is (Storms et al., 2015). De evolutie van de verhouding van de netto-minimumuitkeringen tot de referentiebudgetten geeft bijgevolg aan of de minimumuitkeringen de evolutie van deze prijskorven volgen. Belangrijk is dat de evolutie van de hoogte van deze prijskorven afhankelijk is van de samenstelling en van de prijs van de korven. Deze methode laat toe om de evaluatie van de (on) toereikendheid van de sociale minima te verfijnen of te contextualiseren (Goedemé et al., 2019; Storms et al., 2015). Zo illustreren ze bijvoorbeeld de verschillen in de doelmatigheid van de sociale minima naargelang de woonsituatie (bv. private of sociale huurwoning). Referentiebudgetten kunnen echter niet gebruikt worden als armoedelijnen, omdat ze berekend worden voor een beperkt aantal gezinstypes in welbepaalde omstandigheden (Delanghe et al., 2021). Bovendien zijn doorheen de tijd wijzigingen in methodologische keuzes doorgevoerd (Deschutter en Storms, 2014; Storms et al., 2015) die de evolutie van de hoogte van de referentiebudgetten beïnvloed kunnen hebben, wat tot interpretatieproblemen kan leiden. Tot slot bestaan vandaag enkel actuele Vlaamse en Brusselse referentiebudgetten (Delanghe et al., 2021), terwijl wel vergeleken wordt met de verhouding tot nationaal vastgelegde minimumuitkeringen.

Zowel op basis van de 60%-armoedegrens als vertrekkend van de referentiebudgetten, zien we dat in 2008 en in 2018 de minimum-werkloosheidsuitkeringen en het leefloon ontoereikend zijn om een gezin uit de armoede te houden. Voor een koppel en een koppel met kinderen is ook de invaliditeitsuitkering ontoereikend indien we met de 60%-armoedegrens vergelijken; een vergelijking met de referentiebudgetten toont dat voor alle gezinstypes de invaliditeitsuitkering inadequaat is. Aangezien bij de berekening van de referentiebudgetten de assumptie gemaakt wordt dat personen in goede gezondheid verkeren, zal de kloof in werkelijkheid wellicht nog groter zijn. Het is immers aannemelijk dat de minimaal noodzakelijke uitgaven van iemand met

een invaliditeitsuitkering hoger liggen dan voor een gezond persoon. Beide maatstaven tonen bovendien dat ook het minimumloon ontoereikend is voor een koppel met kinderen.

Als we naar de evolutie kijken tussen 2008 en 2018 op basis van de 60%-armoedegrens, merken we voor de meeste uitkeringen, ongeacht gezinstype, een stilstand of kleine achteruitgang op in adequaatheid. Voor alle gezinstypes behalve de alleenstaande ouder zien we in het leefloon en de werkloosheidsuitkering een verslechtering van de adequaatheid. Voor de alleenstaande ouder blijft de adequaatheid op hetzelfde niveau. Wat betreft de invaliditeitsuitkering, daalde de adequaatheid licht voor koppels met en zonder kinderen. Tot slot ging ook de adequaatheid van het minimumloon erop achteruit voor alleenstaande ouders en koppels met en zonder kinderen. Geen enkele uitkering ligt in 2018 substantieel hoger dan in 2008. Gezien de geringe omvang van de veranderingen en rekening houdend met de betrouwbaarheidsintervallen van de 60%-armoedegrens, dienen we echter voorzichtig met deze conclusie om te gaan. Dit wordt ook duidelijk in Figuur 18 waar de uitkeringen met de referentiebudgetten vergeleken worden. We zien met deze maatstaf dat de adequaatheid van sommige uitkeringen een lichte verbetering kende tussen 2008 en 2018, met name de minimuminvaliditeitsuitkering (voor alle gezinstypes), het minimumloon (behalve voor een koppel met kinderen) en de minimumwerkloosheidsuitkering (behalve voor alleenstaanden). Beide armoedemaatstaven wijzen op een structurele ontoereikendheid van de meeste sociale minima. Hoewel er voor sommige gezinstypes en voor sommige uitkeringen sprake was van lichte verbetering gedurende het decennium 2008-2018, is het algemene beeld er één van stagnatie.

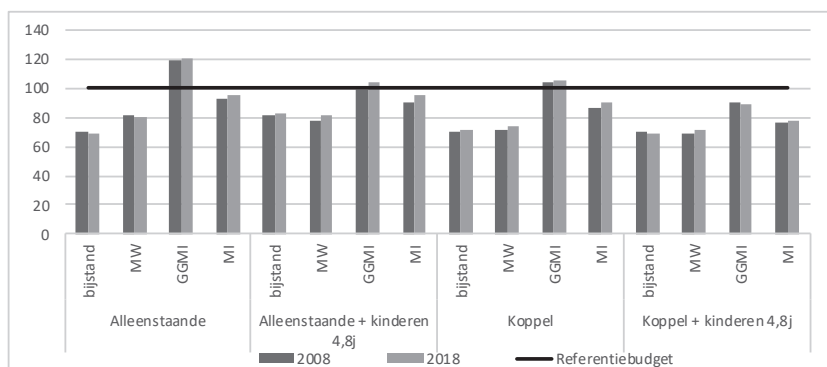
FIGUUR 17: EVOLUTIE VAN DE ADEQUAATHEID VAN MINIMUMINKOMENS ALS % VAN DE EUROPESE ARMOEDEGREN, 2008 EN 2018

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MW = minimumwerkloosheidsuitkering), GGMMI = minimumloon, MI = minimum-invaliditeitsuitkering.

FIGUUR 18: EVOLUTIE VAN DE ADEQUAATHEID VAN MINIMUMINKOMENS ALS % VAN HET REFERENTIEBUDGET, 2008 EN 2018

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MW = minimumwerkloosheidsuitkering), GMMI = minimumloon, MI = minimum-invaliditeitsuitkering.

Bovenstaande figuren tonen twee momentopnames waartussen allerlei veranderingen hebben plaatsgevonden. In Bijlage 1 tonen we hoe de adequaatheid van de werkloosheids- en invaliditeitsuitkering geëvolueerd is over de verschillende jaren heen ten opzichte van de Europese armoedegrens.

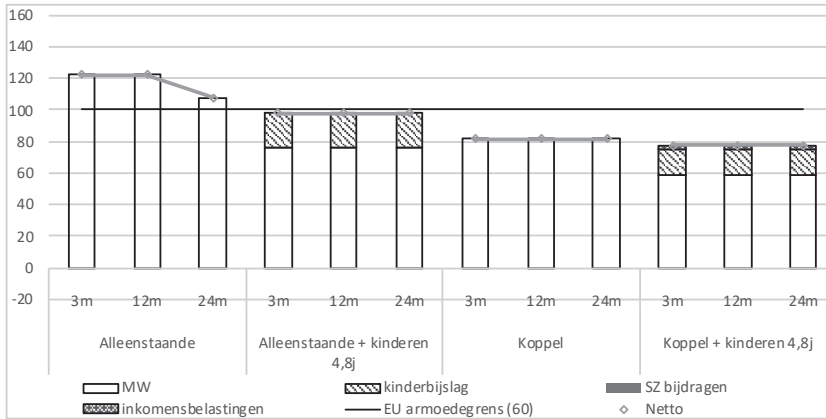
Figuren 19 en 20 tonen de toereikendheid van de werkloosheidsuitkering gebaseerd op het gemiddeld brutomaandloon van een voltijds tewerkgestelde werknemer²⁴ na 3 maanden, 12 maanden en 24 maanden werkloosheid. Rekening houdend met de maxima in de verschillende fases, moest de uitkering binnen elke fase begrensd worden tot het maximum. We gaan uit van een werkverleden van vijf jaar, wat als gevolg heeft dat de gezinnen de volledige derde periode (13de-24ste maand) een percentage van het vorige loon ontvangen en niet terugvallen op de forfaitaire uitkering²⁵.

Figuur 19 toont de situatie voor 2008 en Figuur 20 voor 2018, waarbij duidelijk de invloed van de verstrengde degressiviteit te zien is. Tijdens de eerste periode zien we dat het netto-inkomen beter beschermt tegen het armoederisico. In de volgende fases daalt de adequaatheid sneller dan voordien. Vooral vanaf de 24ste maand zien we een grote daling. Uit de figuren kunnen we concluderen dat huishoudens met een bovenminimale werkloosheidsuitkering sinds 2012 een minder adequate bescherming tegen armoede genieten in de latere fases van de werkloosheid (vanaf 12 maanden).

(24) <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/lonen-en-arbeidskosten/gemiddelde-bruto-maandlonen#figures>.

(25) <https://www.rva.be/nl/documentatie/infoblad/t67>.

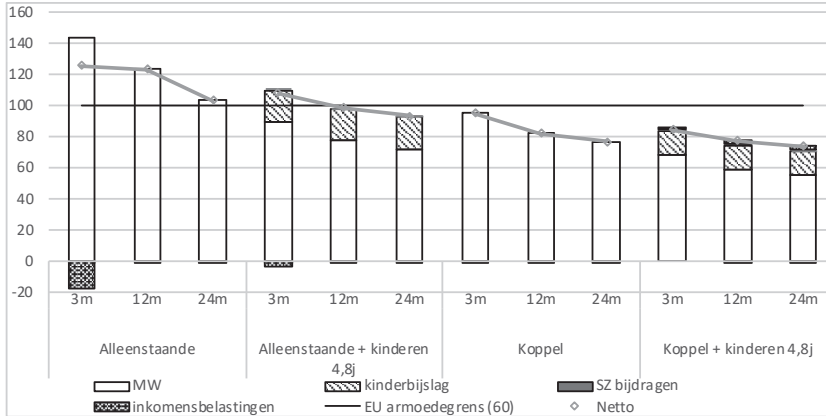
FIGUUR 19: ADEQUAATHEID VAN WERKLOOSHEIDSUITKERING (GEMIDDELD LOON) IN VERSCHILLENDE FASES VAN WERKLOOSHEID ALS PERCENTAGE VAN DE EUROPESE ARMOEDEGREN, 2008

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MW = minimumwerkloosheidsuitkering.

FIGUUR 20: ADEQUAATHEID VAN WERKLOOSHEIDSUITKERING (GEMIDDELD LOON) IN VERSCHILLENDE FASES VAN WERKLOOSHEID ALS PERCENTAGE VAN DE EUROPESE ARMOEDEGREN, 2018

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MW = minimumwerkloosheidsuitkering.

Algemeen kunnen we op basis van bovenstaande figuren concluderen dat er geen of slechts beperkte vooruitgang is geboekt wat betreft de adequaatheid van sociale uitkeringen. De meeste uitkeringen waren in 2018 structureel ontoereikend. Het leefloon biedt voor alle gezinstypes eenzelfde of minder adequate bescherming in 2018, vergeleken met 2008. Voor koppels met twee kinderen werd naast het leefloon ook de minimuminvaliditeitsuitkering en het minimumloon minder adequaat, op basis van de 60%-armoedegrens. Alleenstaanden met een minimumwerkloosheidsuitkering

kenden tot slot ook een minder adequate bescherming tegen armoede op basis van beide armoedemaatstaven. In de analyse naar het profiel van jobloze huishoudens zagen we dat het aandeel van alleenstaanden zonder kinderen sterk gestegen is binnen de groep van quasi-jobloze huishoudens. Bovendien bleek dat er bij deze groep alleenstaanden een grote toename is van het aandeel zonder persoonlijk inkomen. De combinatie van het gestegen aantal alleenstaanden, de toename van deze groep alleenstaanden zonder inkomen én de minder adequate bescherming van deze groep (indien ze een leefloon of minimumwerkloosheidsuitkering ontvangen) kan mogelijks mee een verklaring bieden waarom het risico op armoede voor quasi-jobloze huishoudens gestegen is. In de laatste figuren zagen we bovendien dat de versterkte degressiviteit in de werkloosheidsuitkeringen sinds 2012 zorgde voor een daling in de adequaatheid van het netto-inkomen van langdurig werklozen. Bij alleenstaanden zorgt dit ervoor dat het netto-inkomen van een langdurig werkloze met minimumuitkering nu nog maar nauwelijks boven de armoedegrens ligt.

6. DECOMPOSITIE VAN HET GESTEGEN ARMOEDERISICO BIJ QUASI-JOBLÖZE HUISHOUDENS

In tien jaar tijd is het armoederisico bij quasi-jobloze huishoudens in België gestegen van 41% (2008) naar 62,9% (2018), een stijging met 21,9 procentpunten. We bekeken reeds drie factoren die deze trend mee kunnen verklaren: een veranderd profiel van de quasi-jobloze huishoudens, een verminderde toegankelijkheid tot uitkeringen en een verslechterde adequaatheid van uitkeringen. We stelden vast dat alle drie de factoren een rol lijken gespeeld te hebben. Maar hoe groot is het belang van het veranderd demografisch profiel en hoe groot is de rol van andere beïnvloedende factoren op het gestegen armoederisico, zoals – maar niet exclusief – de toegankelijkheid en adequaatheid van uitkeringen? Hoe hoog zou het armoederisico in 2018 geweest zijn als het demografische profiel van quasi-jobloze huishoudens onveranderd was gebleven tussen 2008 en 2018?

Om deze vragen te beantwoorden, voeren we een (gedeeltelijke) shift-share-analyse uit van het veranderd armoederisico van de quasi-jobloze huishoudens, waarmee we vooral het effect van het veranderde demografisch profiel trachten weer te geven. Het armoederisico van de quasi-jobloze huishoudens is niets anders dan het gewogen gemiddelde van de verschillende demografische subgroepen, vermenigvuldigd met het aandeel van elke subgroep binnen quasi-jobloze huishoudens. Om een indicatie te krijgen van het 'effect' van veranderende profielkenmerken, herberekenen we het armoederisico van 2018 met de aandelen van de subgroepen uit 2008, ceteris paribus. Tabel 5 toont deze resultaten. In de eerste kolom staan de profielkenmerken die we achtereenvolgens afwisselend constant hebben gehouden. We hielden met andere woorden telkens uitsluitend één profielkenmerk constant. Het 'effect' hiervan op de evolutie van het armoederisico staat in de tweede kolom. De laatste kolom toont wat het armoederisico van 2018 geweest zou zijn geweest bij onveranderde profielkenmerken.

TABEL 5: EFFECT VAN DEMOGRAFISCHE VERANDERINGEN (CETERIS PARIBUS) TUSSEN 2008 EN 2018 OP HET ARMOEDERISICO VAN QUASI-JOBLOZE HUISHOUDENS IN BELGIE

Demografisch kenmerk	Verandering armoederisico in procentpunten	Armoederisico 2018 met demografie 2008
Met (enkel) constante leeftijdsverdeling	- 4,5	58,4%
Met (enkel) constante geslachtverdeling	- 0,1	62,8%
Met (enkel) constante migratieachtergrond verdeling	- 4,6	58,2%
Met (enkel) constante gezinstype verdeling	- 8,3	54,5%
Met (enkel) constante opleidingsniveau verdeling	+ 0,5	63,3%
Met (enkel) constante inkomensbron verdeling	- 4,6	58,2%
Werkelijk armoederisico(verandering)	+21,9	62,9%

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

Noot: de veranderingen in procentpunten in kolom 2 mogen niet opgeteld worden omdat er overlappings tussen de demografische kenmerken kunnen optreden.

Algemeen kunnen we constateren dat het armoederisico van de quasi-jobloze huishoudens minder sterk gestegen zou zijn als hun profielkenmerken constant waren gebleven, met name wat betreft de kernmerken gezinstype, migratieachtergrond, inkomensbron en leeftijd.

De verandering in gezinsstructuur heeft het grootste effect: het armoederisico van quasi-jobloze huishoudens zou 8,3 procentpunten lager gelegen hebben in 2018 als dit profielkenmerk constant was gebleven. Eerder zagen we dat er bij een opdeling van quasi-jobloze huishoudens naar gezinstypes vooral een toename was van het aandeel alleenstaanden, een daling van het aandeel van koppels en een stijging van het aandeel met kinderen. Een uitgebreidere decompositie in bijlage 2 toont naast het effect van de evolutie van de aandelen van de gezinstypes, ook het effect van de evolutie van de armoederisico's voor de verschillende gezinstypes. Hieruit blijkt dat het armoederisico niet gelijk is toegenomen voor alle subgroepen. Bij de alleenstaanden zien we een meer dan proportionele toename van hun armoederisico in vergelijking met de andere gezinstypes. Er is met andere woorden sprake van een versterkend effect: de aandelen van de alleenstaanden zijn het meest toegenomen terwijl die groep ook de grootste stijging in armoederisico meemaakte.

Verder zien we dat ook de veranderingen in de profielkenmerken migratieachtergrond, inkomensbron en leeftijd mee geleid hebben tot een sterke stijging in het armoederisico van quasi-jobloze huishoudens. Op tien jaar tijd is het aandeel van personen van niet-EU origine in de quasi-jobloze huishoudens verdubbeld. Wat betreft het kenmerk inkomensbron, zien we vooral een toename van het aandeel zonder persoonlijk inkomen en een afname van personen met een werkloosheidsuitkering. Bij de groep zonder persoonlijk inkomen zien we bovendien een meer dan proportionele toename

van het armoederisico, waardoor een versterkend effect optreedt. Daarnaast vond er een daling plaats in het aandeel van de leeftijdscategorieën 50-59 en 60-64 jaar en een verhoging van de aandelen 25-39- en 40-49-jarigen.

Tot slot kunnen we vaststellen dat de profielkenmerken opleidingsniveau en geslacht geen sterk effect gehad hebben op de evolutie van het armoederisico van quasi-jobloze huishoudens omdat deze aandelen nauwelijks gewijzigd zijn.

We besluiten dat het veranderd profiel verantwoordelijk is voor een aanzienlijk deel van de stijging van het armoederisico van quasi-jobloze huishoudens. Over elementen die niet in de decompositie opgenomen zijn (zoals de effectiviteit van de sociale bescherming), kunnen we niet met zekerheid een uitspraak doen. Vooral de toename van de aandelen van alleenstaanden, personen geboren in een niet-EU-land, personen zonder persoonlijk inkomen en personen in de leeftijdscategorie 25-49 heeft in belangrijke mate bijgedragen aan het gestegen armoederisico van quasi-jobloze huishoudens. Zonder een veranderde samenstelling qua gezinstype zou het armoederisico van quasi-jobloze huishoudens in 2018 meer dan 8 procentpunten lager zijn geweest. Indien enkel de verdeling van inkomensbronnen (of de verdeling van leeftijd of migratieachtergrond) constant was gebleven op het niveau van 2008, zou het armoederisico in 2018 zo'n 4 procentpunten lager gelegen hebben.

7. CONCLUSIE

Het risico op armoede (Figuur 1) en ernstige materiële deprivatie (Figuur 2) is tussen 2005 en 2018 sterk toegenomen bij quasi-jobloze huishoudens in België. Eveneens nam de armoedereducerende capaciteit van sociale transfers af voor de quasi-jobloze huishoudens, waardoor de kloof met de niet-quasi-jobloze huishoudens verdubbelde. In dit artikel trachten we deze ontwikkelingen in een breder kader te plaatsen, door na te gaan of het toegenomen armoederisico van quasi-jobloze huishoudens en het afgenomen armoedereducerend vermogen van sociale transfers verband houden met: een verminderde *toegankelijkheid* van uitkeringen, een verminderde *toereikendheid* van uitkeringen en/of een *kwetsbaarder profiel* van uitkeringstrekkers.

Ten eerste gingen we na of het profiel van personen in quasi-jobloze huishoudens kwetsbaarder is geworden. We leren dat het aandeel quasi-jobloze huishoudens op arbeidsactieve leeftijd in België verminderde (19,6% in 2005 tot 13,0% in 2018) en hun profiel kwetsbaarder werd. Quasi-jobloze huishoudens bestaan steeds vaker uit migranten, alleenstaanden en gezinnen met kinderen, individuen zonder een persoonlijk inkomen of personen die enkel leven van een ziekte- of invaliditeitsuitkering. Verder heeft deze groep steeds meer te kampen met gezondheidsproblemen, bestaat die vaker uit personen die wonen in Wallonië en vaker uit huurders. Wanneer we de profielkenmerken gegroepeerd bekijken via een latente-klassenanalyse, leren we dat er drie uitgesproken profieltypes van quasi-jobloze huishoudens voorkomen: oudere koppels, alleenstaanden en alleenstaande ouders met gezondheidsproblemen, en personen met een migratieachtergrond zonder persoonlijk inkomen.

Vervolgens bekeken we hoe de effectiviteit van de sociale bescherming evolueerde, waarbij zowel de toegankelijkheid als de toereikendheid van de sociale uitkeringen

bestudeerd werd. Om de toegankelijkheid van de uitkeringen te beoordelen keken we naar de zogenaamde dekkinggraad. Het aandeel werklozen dat effectief een werkloosheidsuitkering ontvangt is gedaald doorheen de tijd, terwijl het aandeel werklozen zonder uitkering toenam. De verminderde toegang tot werkloosheidsuitkeringen heeft wellicht ook mee voor een stijging van het aantal leefloontrekkers gezorgd. Voor de ziekte- en invaliditeitsuitkering daarentegen zagen we deze trend niet. Deze uiteenlopende trends hebben we trachten te duiden met de belangrijkste verstrengingen in de werkloosheid en ziekte en invaliditeit. Vooral in de werkloosheidsregeling zijn een hele reeks maatregelen genomen die de toegang tot een werkloosheidsuitkering bemoeilijken, meer bepaald (maar niet uitsluitend) voor jongeren.

Als laatste kwam de generositeit van verschillende uitkeringen aan bod voor vier gezinstypes. Het algemene beeld is één van stagnatie rond uitkeringsniveaus die onder de armoedelijnen liggen. Vergeleken met de 60%-armoedegrens is er zelfs sprake van een geringe daling van de adequaatheid van verschillende uitkeringen.

Deze bevindingen laten ons toe te besluiten dat het gestegen risico op armoede bij quasi-jobloze huishoudens verband houdt met verschillende factoren, waarbij zowel het kwetsbaarder profiel van personen in quasi-jobloze huishoudens als de toegankelijkheid en toereikendheid van de uitkeringen een rol spelen.

Tot slot moet gewezen worden op het feit dat er doorheen onze analyses, consistent een problematiek rond de groep van alleenstaanden naar voren treedt. Alleenstaanden maken een steeds groter aandeel uit van de groep quasi-jobloze gezinnen, er is bij deze groep een grote stijging van personen zonder een persoonlijk inkomen terwijl net voor deze groepen de adequaatheid van bepaalde uitkeringen gedaald is.

BIBLIOGRAFIE

Bauwens, D., Schorsing van het recht op werkloosheidsuitkeringen, *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 51(2), pp. 401-433, 2009.

Cantillon, B., Van Mechelen, N., Pintelon, O. en Van den Heede, A., Social redistribution, poverty and the adequacy of social protection, in Cantillon, B. en Vandenbroucke, F., *Reconciling work and poverty. How successful are European welfare states?*, Oxford (UK), Oxford University Press, 2014.

Cantillon, B. en Van Mechelen, N., Armoedebestrijding en sociale zekerheid: barsten in een beleidsparadigma, *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 55(3), pp. 347-377, 2013.

De Coninck, A., De Wispelaere, F., Pacolet, J. en Lambrechts, M., *Activering uit arbeidsongeschiktheid: hoe de dubbele handicap overwonnen wordt. Maatschappelijke doelmatigheid in haar sociale en economische aspecten*, Leuven, Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA), KU Leuven, 2016.

Delanghe, H., Cantillon, B., Decancq, K., Frederickx, M., Marchal, S., Marx, I. et al., *VISA: Vlaamse indicatorenset armoede. Wetenschappelijk onderzoek naar een Vlaamse indicatorenset om omgevingsfactoren en beleidsevaluatie inzake armoede te meten*, rapport in opdracht van de Vlaamse overheid, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2021.

Deschutter, J. en Storms, B., *Hoeveel kost energie minimaal?*, Antwerpen, VLAS-studies, Vlaams Armoedesteunpunt, 2014.

Eurostat, Income and living conditions database, 2020. Geraadpleegd via <https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database>.

Eurostat, Glossary: Persons living in households with low work intensity, 2018. Geraadpleegd via https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Persons_living_in_households_with_low_work_intensity.

FOD Sociale Zekerheid, *The evolution of the social situation and social protection in Belgium 2019. 'Slowly falling behind'*, 2019.

Goedemé, T. en Zardo Trindade, L. (eds.), *MetaSILC 2015: A report on the contents and comparability of the EU-SILC income variables*, INET Working Paper 2020-1 en CSB Working Paper WP 20/01, Oxford, Institute for New Economic Thinking, University of Oxford en Antwerpen, Herman Deleeck Centre for Social Policy, University of Antwerp, 2020.

Goedemé, T., Penne, T., Hufkens, T., Karakitsios, A., Simonovits, B., Carillo Alvarez, E. et al., What Does It Mean To Live on the Poverty Threshold? Lessons From Reference Budgets, in Cantillon, B., Goedemé, T. en Hills, J. (eds.), *Decent incomes for all: improving policies in Europe*, New York (USA), Oxford University Press, 2019.

Hufkens, T. et al., The Hypothetical Household Tool (HHoT) in EUROMOD: a new instrument for comparative research on tax-benefit policies in Europe, *International Journal of Microsimulation*, 12(3), pp. 68-85, 2019.

Storms, B., Penne, T., Vandelannoote, D. en Van Thielen, L., Referentiebudgetten als benchmark voor het beoordelen van de doeltreffendheid van de minimuminkomensbescherming. Hoe evolueerden inkomens en noodzakelijke uitgaven in de periode 2008-2013?, *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 57(3), pp. 497-516, 2015.

Sutherland, H. en Figari, F., EUROMOD: The European Union tax-benefit microsimulation model, *International Journal of Microsimulation*, 6(1), pp. 4-26, 2013.

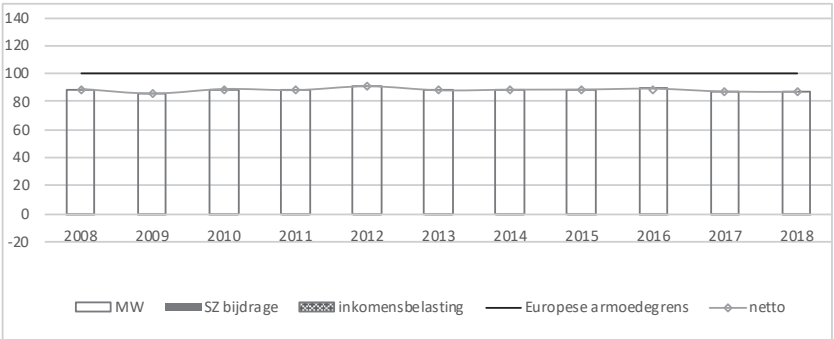
Termote, H., De impact van de werkloosheidshervorming: een opstap naar de arbeidsmarkt of een weg naar sociale onderbescherming?, *Over.Werk*, Tijdschrift van het Steunpunt WSE, 24(3), pp. 110-120, 2014.

VDAB, Inschrijven, begeleiden en opleiden van werkzoekenden, die erkend arbeidsongeschikt zijn, versie juli 2017. Geraadpleegd via: <https://www.vdab.be/sites/web/files/doc/partners/cvs/projectfiche%20RIZIV.pdf>.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: EVOLUTIE ADEQUAATHEID WERKLOOSHEIDS- EN INVALIDITEITSUITKERING

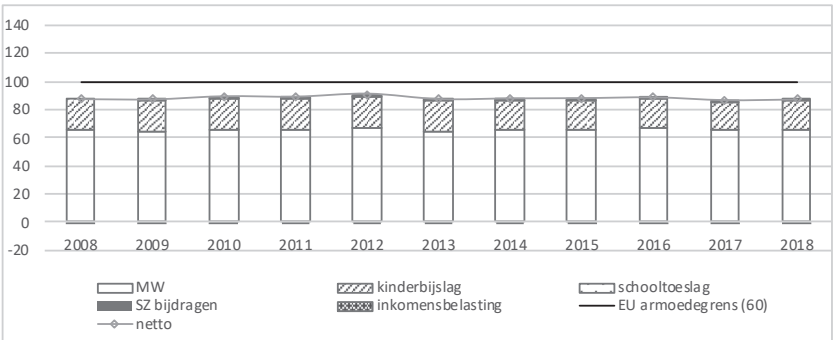
FIGUUR 21: ADEQUAATHEID VAN MINIMUMWERKLOOSHEIDSUITKERING VOOR EEN ALLEENSTAANDE ALS PERCENTAGE VAN DE EUROPESE ARMOEDEGRENS, 2008-2018

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MW = minimumwerkloosheidsuitkering.

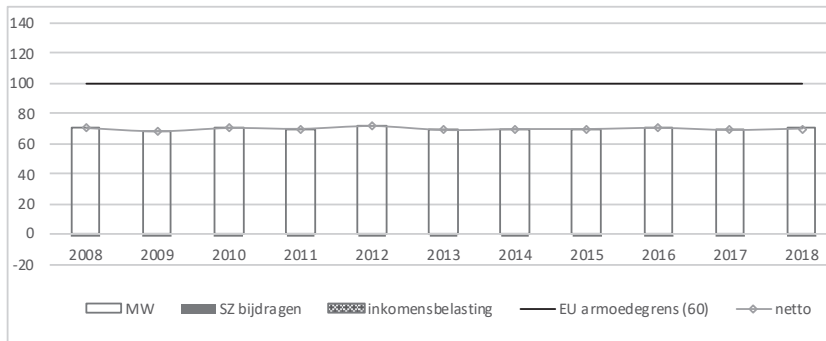
FIGUUR 22: ADEQUAATHEID VAN MINIMUMWERKLOOSHEIDSUITKERING VOOR EEN ALLEENSTAANDE MET TWEE KINDEREN (4, 8 J) ALS PERCENTAGE VAN DE EUROPESE ARMOEDEGRENS, 2008-2018

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MW = minimumwerkloosheidsuitkering.

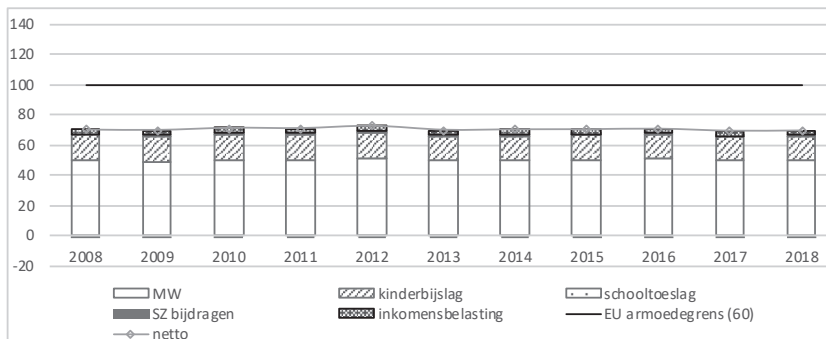
FIGUUR 23: ADEQUAATHEID VAN MINIMUMWERKLOOSHEIDSUITKERING VOOR EEN KOPPEL ALS PERCENTAGE VAN DE EUROPESE ARMOEDEGREN, 2008-2018

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MW = minimumwerkloosheidsuitkering.

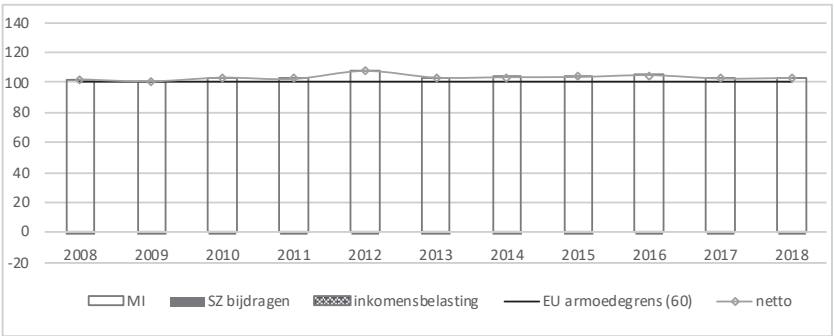
FIGUUR 24: ADEQUAATHEID VAN MINIMUMWERKLOOSHEIDSUITKERING VOOR EEN KOPPEL MET TWEE KINDEREN (4, 8 J) ALS PERCENTAGE VAN DE EUROPESE ARMOEDEGREN, 2008-2018

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MW = minimumwerkloosheidsuitkering.

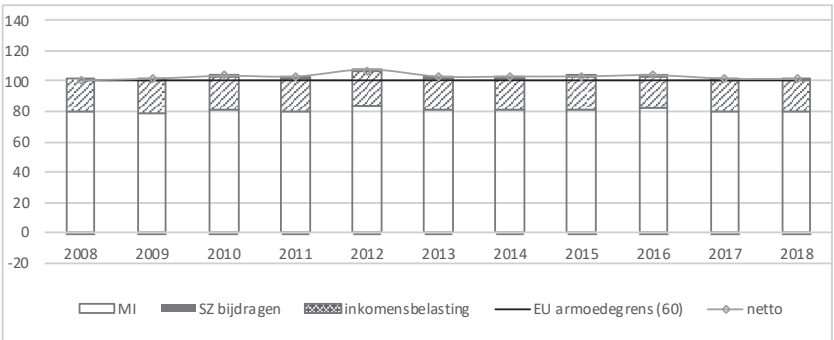
FIGUUR 25: ADEQUAATHEID VAN DE MINIMUMINVALIDITEITSUITKERING VOOR EEN ALLEENSTAANDE ALS PERCENTAGE VAN DE EUROPESE ARMOEDEGRENS, 2008-2018

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MI = minimuminvaliditeitsuitkering.

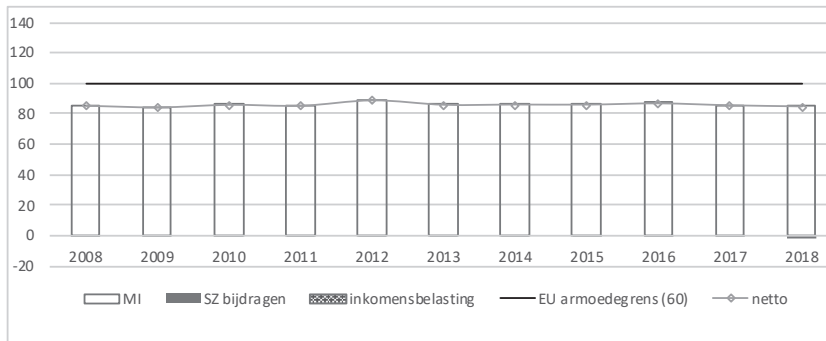
FIGUUR 26: ADEQUAATHEID VAN DE MINIMUMINVALIDITEITSUITKERING VOOR EEN ALLEENSTAANDE MET TWEE KINDEREN ALS PERCENTAGE VAN DE EUROPESE ARMOEDEGRENS (4, 8 j), 2008-2018

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MI = minimuminvaliditeitsuitkering.

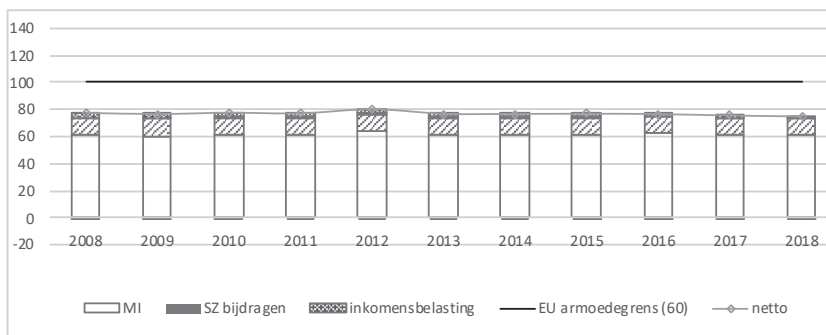
FIGUUR 27: ADEQUAATHEID VAN DE MINIMUMINVALIDITEITSUITKERING VOOR EEN KOPPEL ALS PERCENTAGE VAN DE EUROPESE ARMOEDEGREN, 2008-2018

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MI = minimuminvaliditeitsuitkering.

FIGUUR 28: ADEQUAATHEID VAN DE MINIMUMINVALIDITEITSUITKERING VOOR EEN KOPPEL MET TWEE KINDEREN (4, 8 J) ALS PERCENTAGE VAN DE EUROPESE ARMOEDEGREN, 2008-2018

Bron: eigen berekeningen op basis van EUROMOD – HHOT.

Noot: MI = minimuminvaliditeitsuitkering.

BIJLAGE 2: VOLLEDIGE DECOMPOSITIE VAN DE EVOLUTIE VAN HET ARMOEDERISICO VAN QUASI-JOBLOZE HUISHOUDENS IN BELGIE

Voor elk van de onderstaande profielkenmerken voerden we, ceteris paribus, een decompositie uit van het gestegen armoederisico bij quasi-jobloze huishoudens tussen 2008 en 2018 (dat +21,9 procentpunten bedroeg). We illustreren de betekenis en berekeningswijze van onderstaande percentages aan de hand van het kenmerk leeftijd. Voor elke leeftijdscategorie gingen we na wat 1) het armoederisico en 2) het aandeel van deze subcategorie bedroeg in 2008 en 2018. Op deze manier konden we voor elke leeftijdsgroep de verandering berekenen in zowel het armoederisico en het aandeel over deze periode. De percentages in Tabel 6 tonen bijgevolg dat een deel van de totale stijging van het armoederisico verklaard kan worden doordat binnen elke leeftijdsgroep het armoederisico van de quasi-jobloze huishoudens is gestegen. Tegelijk zijn ook de aandelen van de leeftijdsgroepen veranderd tussen 2008 en 2018, waarbij voornamelijk het aandeel 25-49-jarigen is toegenomen, de groep die reeds in 2008 het op een na hoogste armoederisico kende (na de 18-24-jarigen). Een soortgelijk mechanisme zien we bij de variabele ‘geboorteland’ waar de groep met een niet-EU-achtergrond reeds het hoogste armoederisico had in 2008 en die sindsdien in aandeel is toegenomen. Wat betreft het kenmerk ‘gezinstype’, hadden en hebben alleenstaande ouders en andere gezinnen met kinderen het hoogste armoederisico, gevolgd door de alleenstaanden, de categorieën die ook het meest in aandeel gestegen zijn. Tot slot zien we bij de inkomensbronnen dat personen zonder persoonlijk inkomen het hoogste armoederisico hebben en ook deze groep is in aandeel toegenomen tussen 2008 en 2018.

TABEL 6: VERKLARING EVOLUTIE ARMOEDERISICO QUASHJOBLOZE HUISHOUDENS TUSSEN 2008 EN 2018: LEEFTIJD

Evolutie armoederisico 18-24-jarigen	3,2%
Evolutie armoederisico 25-39-jarigen	10,7%
Evolutie armoederisico 40-49-jarigen	11,5%
Evolutie armoederisico 50-59-jarigen	47,1%
Evolutie armoederisico 60-64-jarigen	7,0%
Evolutie aandelen leeftijdsgroepen	20,49%

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

TABEL 7: VERKLARING EVOLUTIE ARMOEDERISICO QUASHJOBLOZE HUISHOUDENS: GESLACHT

Evolutie armoederisico man	49,3%
Evolutie armoederisico vrouw	50,4%
Evolutie aandelen geslacht	0,3%

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

TABEL 8: VERKLARING EVOLUTIE ARMOEDERISICO QUASJOBLOZE HUISHOUDENS: GEBORTELAND

Evolutie armoederisico Belg	68,7%
Evolutie armoederisico EU	7,9%
Evolutie armoederisico niet-EU	2,7%
Evolutie aandelen geboorteland	20,49%

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

TABEL 9: VERKLARING EVOLUTIE ARMOEDERISICO QUASJOBLOZE HUISHOUDENS: GEZINSTYPE

Evolutie armoederisico Alleenstaande	22,7%
Evolutie armoederisico Koppel	13,0%
Evolutie armoederisico Andere	10,3%
Evolutie armoederisico Alleenstaande met kinderen	2,6%
Evolutie armoederisico Koppel met kinderen	7,6%
Evolutie armoederisico Andere met kinderen	6,1%
Evolutie aandelen gezinstypes	37,8%

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

TABEL 10: VERKLARING EVOLUTIE ARMOEDERISICO QUASJOBLOZE HUISHOUDENS: OPLEIDINGSNIVEAU

Evolutie armoederisico 18-24-jarigen	57,1%
Evolutie armoederisico 25-39-jarigen	34,9%
Evolutie armoederisico 40-49-jarigen	9,9%
Evolutie armoederisico 60-64-jarigen	7,0%
Evolutie aandelen opleidingsniveau	-1,9%

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

TABEL 11: VERKLARING EVOLUTIE ARMOEDERISICO QUASHJOBLOZE HUISHOUDENS: INKOMENSBRON

Evolutie armoederisico Geen inkomen	27,6%
Evolutie armoederisico Werkloosheidsuitkering	19,9%
Evolutie armoederisico Pensioen	-1,5%
Evolutie armoederisico ZIV-uitkering	14,0%
Evolutie armoederisico Andere	18,9%
Evolutie aandelen inkomensbronnen	21,08%

Bron: EU-SILC, eigen verwerking.

INHOUDSTAFEL

DE STIJGENDE ARMOEDE BIJ WERKARME GEZINNEN:
IN HOEVERRE IS DE SOCIALE ZEKERHEID VERANTWOORDELIJK?

1.	INLEIDING	319
2.	ARMOEDERISICO EN ERNSTIGE MATERIELE DEPRIVATIE BIJ QUASI-JOBLOZE HUISHOUDENS	320
3.	HET PROFIEL VAN QUASI-JOBLOZE HUISHOUDENS	323
3.1.	SOCIO-DEMOGRAFISCH PROFIEL VAN INDIVIDUEN IN QUASHJOBLOZE HUISHOUDENS	323
3.2.	INKOMENSBRONNEN	327
3.3.	GEZONDHEID EN HUISVESTINGSITUATIE	329
3.4.	NAAR EEN TYPOLOGIE VAN DE QUASHJOBLOZE HUISHOUDENS?	330
4.	WERDEN DE SOCIALE UITKERINGEN MINDER TOEGANKELIJK?	333
5.	WERDEN DE UITKERINGEN MINDER TOEREIKEND?	337
6.	DECOMPOSITIE VAN HET GESTEGEN ARMOEDERISICO BIJ QUASI-JOBLOZE HUISHOUDENS	344
7.	CONCLUSIE	346
	BIBLIOGRAFIE	348
	BIJLAGEN	350